

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет

Л.П. Богославець, М.О. Кузьмич,
С.І. Черіпко

УКРАЇНСЬКА МОВА
МОРФОЛОГІЯ

Практикум

2-е видання, стереотипне

Київ 2011

УДК 811.161.2:81'366(076.5)

ББК Ш 141.14-923

Б 746

Рецензенти: *М.О. Янковська* — канд. філол наук, доц. (Національний університет «Острозька академія»);

Л.М. Підгорис – канд. філол. наук, асист. (Львівський національний університет імені Івана Франка);

С.А. Яременко – канд. філол. наук, доц. (Національний авіаційний університет)

Затверджено методично-редакційною радою Національного авіаційного університету (протокол № 13 від 29.05.2008 р.).

Богославець Л.П.

Б 746

Українська мова. Морфологія: практикум / Л.П. Богославець, М.О. Кузьмич, С.І. Черіпко. – 2-е вид. стер. – К. : НАУ, 2011. – 92 с.

ISBN 978-966-598-692-8

Практикум є основою для вдосконалення підготовки абітурієнтів до вступу до вищого навчального закладу та старшокласників, які готуються до незалежного зовнішнього тестування.

УДК 811.161.2:81'366(076.5)

ББК Ш 141.14-923

ISBN 978-966-598-692-8

© Богославець Л.П., Кузьмич М.О.,
Черіпко С.І., 2009

© Богославець Л.П., Кузьмич М.О.,
Черіпко С.І., 2011

ПЕРЕДМОВА

Пропонований практикум з морфології призначений для слухачів Інституту доуніверситетської підготовки та випускників загальноосвітніх навчальних закладів України.

Мета практикуму – систематизувати здобуті в ЗНЗ знання з морфології та закріпити теоретичні та практичні вміння й навички.

Книга містить теоретичну частину, виклад якої відповідає сучасному українському правопису.

Після викладу теорії подано тренувальні вправи, тести та тексти самостійної роботи.

Практикум розрахований як на індивідуальну роботу, так і на колективну та буде корисним для старшокласників, які готуються до незалежного зовнішнього тестування з української мови.

ІМЕННИК

Вправа 1. Іменник – самостійна частина мови, що:

- а) означає ознаку;
- б) означає назву предметів;
- в) означає дію.

Іменник змінюються за:

- а) особами, числами і відмінками;
- б) родами, числами і відмінками;
- в) числами і відмінками.

Вправа 2. Поставте питання, визначте частину мови.

Мудрий _____
Мудрість _____
Мудрішати _____
Мудро _____
День _____
Щоденно _____
Денний _____
Щоденник _____
Сьогодні _____
Щодня _____
Поденний _____

Вправа 3. Підкресліть граматичні основи у реченнях.

Дідусь з батьком купили мені шість зошитів. Сім днів минуло з того часу, як хлопцями були зроблені пташині засідки. Ніхто з нашого класу не зумів розв'язати конкурсної задачі. Чимало часу сплило з тих пір, коли пізнання було щастям. Кохати – нові землі відкривати. Багато вітрів прошуміло над головою.

Вправа 4. Визначити рід іменників.

Степ _____	кенгуру _____	депо _____
ООН _____	МО _____	ЛАЗ _____
професор _____	лікар _____	психолог _____
нікчема _____	путь _____	вовчєня _____
базіка _____	кашне _____	Огайо _____

Вправа 7. Визначити відміну і групу іменників (якщо є)

Життя _____
Школяр _____
Сирота _____
Радість _____
Обрій _____
Внуча _____
Ігор _____
Акварель _____
Орля _____
Алея _____
Користь _____
Хлоп'я _____

Вправа 8. Поставити іменники в Р.в. однини

Око _____	Дніпро _____
Вівторок _____	Сантиметр _____
Зал _____	Присудок _____
Бензин _____	Син _____
Молоко _____	Міст _____
Грім _____	Дощ _____
Мільйон _____	Біль _____
Донбас _____	Кисень _____
Мед _____	Садок _____

Вправа 9. Поставити іменники в Зн. в множини

Довідник _____	Депутат _____
Дах _____	Директор _____
Острів _____	Брат _____
Реферат _____	Різець _____
Ключ _____	Питання _____

Вправа 10. Розподіліть іменники II відміни на групи

Післяр, муляр, скляр, звір, базар, лікар, гусяр, ліхтар, інженер, казкар, пекар, секретар, прапор, кар'єр, зброяр, гараж, аптекар, ключ.

Запам'ятай:

Тверда група	М'яка група	Мішана група
До твердої групи належать іменники, що закінчується на <i>р</i> , у яких наголос при відмінюванні не переходить з основи на закінчення. Це іменники на: <i>-ар, -ер, -єр, -ир, -ір, -їр, -ор, -ур, -юр, -яр</i> : <i>базар, інженер, кар'єр, інжир, звір, Каїр, прапор, алюр, муляр</i> , а також <i>маляр, снігур, столяр, маляр</i> .	До м'якої групи належать тільки ті іменники, що закінчується на <i>-ар, -ир</i> , у яких при відмінюванні наголос переходить із основи на закінчення: <i>вівчар, кобзар, байкар, та ін.</i> , а також <i>якір, єгер, лобур, Ігор та ін.</i>	До мішаної групи належать іменники, які закінчуються тільки на <i>-яр</i> , і означають професію чи рід занять: <i>скляр, гусяр, газетяр</i> . Наголос у непрямах у непрямах відмінках також переходить з основи на закінчення.

Вправа 11. Провідміняти іменники в однині

Н.в. Надія

Ніж

Честь

Ім'я

Р.в. _____

Вправа 12. Утворити іменники за допомогою суфікса –ин (а)

Донецький _____
Дрогобицький _____
Вінницький _____
Одеський _____
Київський _____

Вправа 13. Утворити іменники за допомогою суфікса –ств (о)

Ткацький _____
Козацький _____
Боягузький _____
Студентський _____

Вправа 14. Розкрийте дужки

Б (б) _ ерінгове М (м) _ оре, О (о) _ пера Л(л) _ ебедине О (о) _ зеро, О (о) _ рден М (м) _ ати Г (г) _ ероїня, В (в) _ осьме Б (б) _ ерезня, Т (т) _ ичинине С (с) _ лово, Р (р) _ іка Д (д) _ ніпро, М (м) _ аршал А (а) _ віації, Х (х) _ художній Т (т) _ еатр, А (а) _ втомобіль Т (т) _ аврія, Г (г) _ азета С (с) _ ьогодні, П (п) _ останова К (к) _ кабінету М (м) _ іністрів У (у) _ країни.

Вправа 15. Розкриваючи дужки, поставте іменники в родовому відмінку однини.

Відповідь(абітурієнт) _____, *пляшка (оцет)* _____, *аркуш із (зошит)* _____, *шматок (хліб)* _____, *мороз без (сніг)* _____, *дощ без (град)* _____, *гість з (Ужгород)* _____, *лист із (Гамбург)* _____, *відвідання (Крим)* _____, *товари з (Китай)* _____, *форсування (Дніпро)* _____, *вступ до (інститут)* _____, *останнє число (місяць)* _____, *відмінок (іменник)* _____, *сторона (квадрат)* _____, *почуття (жаль)* _____, *в кінці (коридор)* _____, *двері (гараж)* _____, *час (відльот)* _____, *сила (характер)* _____, *немає (настрій)* _____, *частина (вантаж)* _____.

Вправа 16. Знайдіть в реченнях іменники в кличному відмінку, вставте закінчення. Яку роль вони відіграють в реченні? Поясніть розділові знаки.

*Гринджоли малювати, бери шаблю гостру, довгу, та йди воювати!
(Народна пісня) 10. О, кра.. мій, моїх ясних привітів Не діставав
від мене жодний ворог! (О. Теліга)*

Вправа 19. Розкриваючи дужки, поставте слова в потрібному відмінку, вкажіть варіанти закінчень, якщо вони є.

*Пасту (гуси, поросята, телята) _____,
доглядати (онуча) _____, пишатися (своє ім'я) _____
_____, поважати (старі матері) _____,
зумовлено (спадковість) _____, відрізнятися
(брутальність) _____, задоволений (подорож) _____
_____, втішатися (радість) _____, милуватися
(ліс) _____, боятися (злий собака) _____,
йти (дорога) _____, захоплюватися (повість) _____.*

Вправа 20. Поясніть написання складних іменників.

Напів/сон, пів /Чернігова, авто/ сервіс, батько /мати, вело/
спорт, водо/гін, гідро/ електро/ станція, міні /футбол, трудо/ день,
Переяслав /Хмельницький, Нечуй /Левицький, Продай/ вітер, лікар/
стоматолог, генерал /майор, Виш /город, інженер/механік, 5 /річчя,
сто /ліття, відео/ телефон, пішо /хід, зерно /сховище, пів/години,
міні/ сукня.

Запам'ятай:

Правопис складних іменників

Разом пишуться:

1. Складні іменники, утворені з кількох основ за допомогою інтерфіксів *о, е, є*: *чорнозем, землетрус, вололікування.*
2. Складні іменники, утворені з дієслова в наказовій формі та іменника: *перекотиполе, горицвіт, Перебийніс.*
3. Складні іменники, першою частиною яких є морфеми: *авіа-, авто-, астро-, вело-, водо-, гео-, зоо-, макро-, мікро-, теле-, псевдо-, нео-, турбо-*: *велосипед, телефон, зоопарк, автосервіс.*

Через дефіс пишуться:

4. Іменники, що означають професію, спеціальність, посаду, звання: *прем'єр-міністр, штабс-капітан, льотчик-інженер.*
5. Іменники, що означають назви рослин: *євшан-зілля, мати-й-мачуха.*

6. Іменники з першою складовою частиною **віце-, екс-, обер-, максі-, міді-, міні-, лейб-:** *екс-чемпіон, віце-прем'єр, міді-спідниця.*
7. Іменники, що означають складні одиниці виміру: *кіловат-година, людино-день, але трудовдень.*
8. Іменники, що означають анатомічні поняття: *купівля-продаж, розтяг-стиск.*
9. Іменники, що передають одне поняття: *щастя-доля, хліб-сіль.*
10. Іменники, в яких перше слово підкреслює особливість предмета, явища, названого другим словом: *козир-дівка, блок-схема, диван-ліжка.*
11. Складні прізвища і географічні назви: *Івано-Франківськ, Антонечко-Давидович.*

Якщо до складу таких топонімів входять компоненти **ново-, старо-, верхньо-, нижньо-, велико-, мало-**, то вони пишуться разом: *Старокостянтинів, Новобіличі, Великосвятівська.*

Вправа 21. Провідмінійте своє прізвище, ім'я, по батькові.

Вправа 22. Зробити морфологічний розбір виділених слів.
Та пісня здалась йому крізь сон якимсь дивом.

Вправа 23. Тестування.

Позначте, у якому рядку всі іменники в О.в. одн. мають закінчення *-ею*:

- а) огорожа, машина, голова;
- б) пісня, дорога, каша;
- в) гуща, тисяча, їжа;
- г) хата, мережа, тиша;
- г) стіна, вежа, яблуня.

Позначте рядок іменників, кожен з яких у Д.в. одн. має закінчення *-еві*:

- а) звір, кухар, доповідач;
- б) муляр, читач, ковзаняр;
- в) аптекар, столяр, товариш;
- г) санітар, лікар, одержувач;
- г) Ігор, слюсар, спостерігач.

Позначте словосполучення, у яких іменник вживається із закінченням *-ів*:

- а) п'ять (громадянин);
- б) багато (подорож);
- в) десять (акварель);
- г) двадцять вісім (кілограмів);
- д) сорок (гектарів).

Серед наведених речень знайдіть називне

- а) Над малям і Кирилом – німб.
- б) Було містечко, а підходиш ближче – нема нічого.
- в) Самих колодязів замало. Ставок би ще.
- г) Батько і мати...

Позначте рядки, у яких усі іменники пишуться з *не* разом:

- а) надворі (не)года, це (не)щастя, а горе;
- б) трапилося (не)щастя, мучилися козаки у (не)волі;
- в) відчути (не)нависть, це прийшов (не)брат;
- г) усунути (не)безпеку, він (не)вдаха;

ПРИКМЕТНИК

Прикметник – це самостійна частина мови, що називає ознаку предмета і відповідає на питання *який? яка? яке? які? чий? чия? чиє? чії?*

Підготовчі вправи

Вправа 24. Доберіть прикметники, що мають спільні корені з поданими іменниками. Запишіть ці прикметники в словосполученнях, виділіть їхні закінчення і суфікси.

Береза, голуб, верба, волошка, ромашка, папір, мед, полотно, липа, пісок, скло, сік, холод, дерево, пташка, дощ, ситець, плющ.

Вправа 25. I варіант. Спишіть утворюючи від поданих у дужках прикметників вищий і найвищий ступені порівняння. «Скористайтесь таблицею ступені порівняння якісних прикметників»

Вищий		Найвищий	
Проста форма з суфіксами <i>-ш-, -іш-</i>	Складна форма зі словами <i>більш, менш</i>	Проста форма най+прикметник з <i>-ш-, -іш-</i>	Складена форма із словами <i>найбільш, найменш, від усіх, за всіх.</i>

1. Джерельна вода (чиста) від річкової. 2. Небо восени (голубе), ніж взимку. 3. Дуб (міцний) від тополі. 4. (Низький) температура буває взимку в горах. 5. Штучні алмази (тверді) від заліза.

Вищий		Найвищий	

II варіант. Спишіть, виправляючи помилки при вживанні ступенів порівняння прикметників

1. На середині річка більш глибока.
2. Влітку дні самі найдовші.
3. У зайця задні ноги довше передніх.
4. Кінофільм справив на мене саме сильніше враження.
5. Експедиція працювала в більш найважчих умовах.

Вправа 26. Вкажіть ознаки, за якими прикметники поділяються на якісні, відносні і присвійні. Спишіть речення, встановлюючи закінчення прикметників, визначте їхній відмінок і розряд.

1. Запалили у сусіда нов... добр... хату зл... сусіди.
2. Породила мати сина в зелен... діброві, дала йому кар... очі і гарн... брови.
3. Рости, рости, моя пташко, мій маков... цвіте...
4. Добридень же, новий годе, в торішн... свитині.
5. Весел... сонечко ховалось в весел... хмари... веснян...
6. сім'я вечеря коло хати, вечірн... зірньока встає.
7. Бодай кати їх постинали, отих царів, катів людськ...х! (З тв. Т. Шевченка)

Вправа 27. Доведіть, чому прикметники *домашній, давній, суботній* належать до м'якої групи відмінювання, а прикметники *зимовий, гордий, мудрий* – до твердої.

Провідмініайте їх. Чи є різниця у відмінюванні цих прикметників? Яка?

	Домашній	Гордий
Н.в.		
Р.в.		
Д.в.		
З.в.		
О.в.		
М.в.		
К.в.		

Вправа 28. Утворіть прикметники розмежуйте присвійні і відносні. Виділіть суфікси і поясніть, які зміни відбуваються у цих прикметниках.

Тітка, поляк, Рига, Ольга, ткач, козак, таджик, Марічка, молодець, рибак, свекруха, університет, гірняк, Париж, богатир, Шевченко.

Вправа 29. Заповніть таблицю прикладами прикметників з довідки.

Назва розрядів	Прикметники
Якісні	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
Відносні	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
Присвійні	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

Довідка. Грунтовий, регіональний, сестрин, головний, здібний, материн, Нінин, обласний, толерантний, приватний, Іванів, державний, здібний, ефективний, батьків, податковий.

Вправа 30. Записати правильно складні слова і пояснити їх правопис.

Давн...український, середньо...віччя, сліпо...глухо...німий, західно...сибірський, південно...український, північно...кримський, східно...казахстанський, східно...китайський, земле...трус, південно...африканський, Південно...Африканська...Республіка, праце...здатний, воле...любний, боє...здатний, життє...здатний, насіннє...сховище, сміттє...збірник, само...робний, само...вчитель, нижче...зазначений, загально...державний, важко...хворий,

пед...університет, викон...ком, Нац...банк, проф...спілковий, одно...разовий, дво...значний, три...поверховий, чотири...кімнатний.

Вправа 31. Вибрати правильні словосполучення.

Базедова хвороба – хвороба Базеда; сіль бертолетова – сіль Бартолета; карданова передача – передача кардана; кесарів розтин – розтин Кесаря; рентгенівський апарат – апарат Рентгена; стайні Авгія – авгієві стайні; езопівська мова – мова Езопа; праця Сіфіза – сіфізова праця.

Вправа 32. Розмежувати лексичні значення якісних прикметників.

1. Якості і властивості предметів, які сприймаються зором	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
2. Просторові ознаки	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
3. Часові та вікові ознаки	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
4. Риси людського характеру	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
5. Фізичні риси людей і тварин	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

6. Загальну оцінку	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
--------------------	-------------------------

Червоний, довгий, молодий, талановитий, задовільний, тихий, легкий, великий, давній, розумний, гладкий, поганий, коричневий, кисло-солоний, колючий, теперішній, гордий, мудрий, солоний, дзвінкий, теплий, вузький, запашний, лисий, вонючий, сліпий, гарний.

Вправа 33. Прочитати текст, виписати прикметники і вказати, до яких розрядів вони належать.

Гуманістичні ідеї Григорія Сковороди

Ім'я Григорія Сковороди стало символом мудрості. Мандрівний філософ, байкар, поет – усі ці означення можна адресувати Григорію Сковороді. Його вірші серйозні і потребують роботи розуму і серця. Дістати насолоду від творів письменника і філософа не кожному під силу. Річ у тім, що бажаючих набратися знань із сквородинської криниці виникають певні труднощі – важка й не зовсім зрозуміла мова, якою він писав. Повного зібрання творів Сковороди сучасною мовою в Україні немає. Та попри все інтерес до творів мислителя не зникає, не згасає. Мислячі люди шукають у творчості Сковороди відповіді на сокровенні питання.

Один із визначних гуманістів свого часу був широко обізнаний з творами стародавніх і сучасних йому філософів, володів латинською, грецькою, польською, німецькою та церковнослов'янською мовами. Гуманістичні ідеї виклав у поетичних збірках «Сад божественних пісень» та «Байки харківські», підручниках з поезики та етики. Багато його творів та висловлювань набули популярності серед народу, а вірш «Всякому городу нрав і права» став народною піснею.

Вправа 34. Переписати текст. Над кожним словом надписати, якою частиною мови воно є. Дати повну характеристику прикметникам.

І поплила пісня над широким степом, понад припеченими сонцем хлібами – то затихала, наче в'янула від горя та суму, то знову гучніла і набиралася сили, і котилася хвиля за хвилею, гук за

гуком, безмежна, невичерпна, як сила землі, всесильна, невмируща, як саме життя, і слухав її степ, принишклий, лагідно-суворий, слухав і мовчав у невимовній зажурі за своїми синами, що їхали туди, де вже слався дим і щеміли свіжі рани людей, облиті кров'ю. В'ється степова дорога безконечна, покручена, запетльована, як слід хижого звіра, плазує поміж сивими кущами полину, гіркого, як материнські сльози; тихо тюпають коні, поскрипує, як чумацька мажара, гарба...

Синіє небо, пливуть і пливуть по ньому хмарини, зеленіють на землі гаї та діброви, мріють у тремтячому мареві далекі села, наставивши в небо чорні ратища колодязних журавлів; пасуться на стернях отари худоби, пахне дозрілими хлібами, і тихо-тихо усюди, тільки пісня тужить і скаржить... (Г. Тютюнник).

ЧИСЛІВНИК

Вправа 35. Числівник – самостійна частина мови, що:

- а) означає ознаку;
- б) означає кількість предметів або порядок їх при лічбі;
- в) означає дію, стан, процес.

Числівник змінюється за:

- а) родами, числами, відмінками;
- б) родами, числами;
- в) відмінками.

Вправа 36. Прочитайте речення, уставте пропущені букви, підкресліть, якими членами речення виступають числівники. Четверо зайшло у непролазні хащі. П'ять плюс шість – одинадцять. До нас приєдналося ще декілька чоловік. Восьмого березня ми привітали наших матусь. Сьомий день лє сильний дощ. До трьох додати сім.

Вправа 37. Поділити числівники у 3 колонки за будовою: Двоє, сто тридцять п'ятий, двісті, п'ятнадцять, сьомий, три, дев'ятий, шістнадцять, трьохсотий, п'ятсот сім, шість цілих три дев'ятих, дванадцятєро, нуль цілих тридцять шість сотих.

Пам'ятай дев'ять типів відмінювання!

Провідміняти числівники:

Н.в. шість вісімнадцять сімдесят

Провідміняти числівники:

Н.в. шістсот тридцять сім, тисяча дев'ятсот дев'яносто другий

Провідміняти дробові числівники 4,5; 1,25; 2/7:

Н.в. _____

Узгодити іменники з числівниками:

Два апельсин___, півтора зошит___, три місяц___, перед сьомим груд(ень)_____, чотири училищ___, трьох рік _____, шість десятих процент___, з першого лют(ий)_____, четвертого брат___, п'ятьма (день)_____, два хлопц_____.

Записати дію словами:

279+63 _____

1464-128 _____

341-30 _____

849523 + 28764614 _____

Запишіть по кілька числівників одного кореня, визначте їх розряд:
П'ять, п'ятий, п'ятеро, дві п'ятих, п'ятсот.

Запишіть порядкові числівники словами.

1901 _____ відвідувач,

103 _____ рейс, 50000 _____

автомобіль, 47000000 _____

населення, 2000000000 _____

_____ кредит, 99 _____

день, 73 _____ кілометр, 2 _____

учень, 7 _____ бій.

Поставте подані словосполучення в О. відмінку:

Дві десятих (відсоток) _____

Одна шоста (доба) _____

Півтора (тиждень) _____

Десять (випадок) _____

Два з половиною (кілограм) _____
Сімдесят (учасник) _____
Дві четвертих (рік) _____
Сто (гривня) _____
Три з половиною (день) _____
Сім (тонна) _____

Поставте числівники у потрібному відмінку:

З відомих на Україні (358) _____
_____ видів птахів у Карпатах зустрічається близько
(121) _____. Процентні ставки банків
підвищуються до (83) _____ відсотків і
становитимуть (106) _____ мільйонів.
Воля в (98) _____ випадках із
(100) _____ являється зовсім не тим, до чого прагнула людина
(1000) _____ років. Батько вийшов з (3) _____ синами
на сінокіс, а (2) _____ меншеньких лишилося вдома. Україна
інвестує (508) _____ мільйонів доларів в
розвиток (7) _____ фірм.

Запишіть словами дати життя:

Т.Г.Шевченко _____

І.Я.Франко _____

Леся Українка _____

Олесь Гончар _____

Зробити морфологічний розбір виділених слів.

Я саджанець двохрічний посадив у **піщану** яму, глиною набиту на **дев'ять** сантиметрів (Л.Первомайський)..

Вправа 38. Тестування

Виберіть рядок, у якому всі слова пишуться окремо:

- а) (дві) п'ятий, (двох) мільйонний, (три) сьомих;
- б) (десяти) кілометровий, (сто) три, (двісті) шість;
- в) (дев'яносто) сьомий, (тридцять) один, (тисяча) сім;
- г) (шести) гранний, (три) добовий, (п'ять)сьомих.

Вкажіть, у якому реченні підмет виражений числівником?

- а) Обом було радісно й легко на серці.
- б) Мені двадцять вісім, я серед них найстарший...
- в) Ніде на цілім світі вже нема чужини, поки ми вдвох з тобою.
- г) Один за всіх – всі за одного.

Позначте рядок, у якому всі числівники за родами, числами, відмінками:

- а) тринадцятий, сто п'ятий, вісімдесят;
- б) п'ятдесятий, двадцята, семеро;
- в) шостий, сто сьомий, сімнадцята;
- г) четверо, декілька, сімсот;

Позначте рядок, у якому всі числівники порядкові:

- а) сто п'ять, вісімдесят, третій;
- б) п'ятдесятий, двадцята, семеро;
- в) шостий, сто сьомий, сімнадцята;
- г) четвертий, декілька, сімсот, тринадцятий;

Позначте рядок, у якому всі числівники неозначено-кількісні:

- а) чимало, вісімдесят, третій;
- б) кільканадцять, кілька, багато;

- в) шостий, сто сьомий, сімнадцята;
- г) декілька, сімсот, тринадцятий

ЗАЙМЕННИК

Вправа 39. Інтелектуальна розминка.

Відгадати загадки. Підкреслити займенники, визначити розряди.

1. Мій брат має два голуби. Вони попід землею ходять, червінці знаходять. 2. У нас була така корова, що їла соломую й дрова. 3. Нова посудина, а вся в дірах. 4. Б'ють мене ломакою, ріжуть мене ножакою. 5. Посеред нашого села стоїть бочка вина. 6. Весь світ одягає, само одягу не має. 7. У нашого дядька білих курей прядка. 8. Його не було, нема, й не буде, але ім'я його існує. 9. Прийшов хтось, вкрав щось, бігти за ним, не знати, за ким.

(“Загадки Явдохи Зуїхи”)

Довідка: зуби, пташине молоко, трактор, вітер, хліб, решето, ніч, голка, колодязь.

Вправа 40. Записати подані займенники у родовому, орудному та місцевому відмінках з прийменниками.

Будь-що, будь-хто, децо, дехто, хто-небудь, що-небудь, абихто, абищо, ніхто, ніщо.

Тестування

Вкажіть, у якому рядку всі займенники пишуться разом.

1. Ні/хто, де/який, аби/що, ні/котрий, хто/сь.
2. Ні/для/кого, ні/який, де/що, хтозна/що, аби/хто.
3. Ні/скільки, ні/з/чим, де/хто, будь/що, казна/що.
4. Ні/чий, будь/який, ні/від/чого, казна/хто, будь/хто.
5. Ні/в/якому, ні/чого, де/що, хто/небудь, аби/хто.

У якому реченні виділене слово є вказівним займенником?

1. Ми тоді ще були дітьми і, може, не одразу розуміли *всю* велич першої науки першого свого вчителя (В. Кучер).
2. Минали роки, і *кожен* з нас усе більше і глибше усвідомлював велику ціну знанням (В. Кучер).
3. Скільки підросло й полетіло нас

В молодій весні, в колосистім полі,
А у тебе знов та ж доріжка в клас,
Той же явір наш
Під вікном у школі (А. Малишко).

4. Вчителько *моя*, зоре світова,
Раднице моя
на Україні милій (А. Малишко).
5. Сонечко встає, і в росі трава,
Біля школи в *нас* зацвітають віти (А. Малишко).

У якому рядку всі займенники пишуться через дефіс?

1. Аби/хто, будь/що, казна/чий, де/котрий, ні/хто.
2. Ані/який, де/який, аби/що, чий/сь, будь/хто.
3. Де/котрий, що/небудь, хтозна/чий, ні/який, що/сь.
4. Будь/що, чий/небудь, казна/який, хтозна/скільки,
будь/який.
5. Ні/скільки, хто/сь, хтозна/який, казна/що, ані/що.

У якому рядку морфологічний аналіз виділеного слово зроблено правильно?

Хвалися *своїм* умінням, а не батьківським (Народна творчість).

1. *Своїм* – займенник, початкова форма – *свій*, зворотний, вжито в називному відмінку, не має роду й числа, у реченні є означенням.

2. *Своїм* – займенник, початкова форма – *свій*, присвійний, вжито в орудному відмінку, в однині, середнього роду, у реченні є означенням.

3. *Своїм* – займенник, початкова форма – *свій*, означальний, вжито в родовому відмінку, в однині, чоловічого роду, у реченні є додатком.

4. *Своїм* – займенник, початкова форма – *свій*, особовий, вжито в знахідному відмінку, в множині, у реченні є означенням.

5. *Своїм* – займенник, початкова форма – *свій*, відносний, вжито в називному відмінку, має форму тільки однини, у реченні є обставиною.

Вкажіть у якому рядку всі слова – займенники.

1. Дехто, дещо, дешево, десять, деякий.
2. Абиyak, абихто, аби тільки, абичий, абзац.
3. Ніхто, ніготь, ніж, нічий, ніскільки.
4. Хто, хтось, хто-небудь, хтозна-що, будь-хто.
5. Мій, мідь, між, мізкувати, ми.

У якому рядку допущено помилки в написанні займенників?

1. Ніхто, дехто, хто-небудь, будь-який, абихто.
2. Казна у кого, хтозна що, аби що, якийсь, деякий.
3. Дещо, що-небудь, абиякий, ніщо, хтозна з ким.
4. Хтось, нічий, будь-хто, казна-що, ні з чим.
5. Щось, будь-що, ніскільки, кого-небудь, декого.

У якому реченні виділений займенник є підметом?

1. Сильне море, зберися на силі!
Ти потужне, нема *тобі* впину (Леся Українка).
2. Земле! Як тепло *нам* із тобою! (М. Рильський)
3. Оставайся шукать батька.
А я вже шукала (Т. Шевченко).
4. Ой нема, нема ні вітру, ні хвилі
Із *нашої* України (Т. Шевченко).
5. *Кому* се ти плетеш віночки,
Красо моя? (Леся Українка)

У світі фразеологізмів.

Прочитати синонімічний ряд фразеологізмів зі значенням “діти схожі на батьків”. Визначити, які розряди займенників тут наявні. Запам’ятати деякі з них для збагачення свого усного і писемного мовлення.

Який батько, такі його й діти, яке дерево, такі його квіти. Яка хата, такий тин, який батько, такий син. Які мамко й татко, таке і дитятко. Яка мама, така сама. Яке дерево, такий клин. Яке коріння, таке й насіння. Яке зіллячко, таке і сім’ячко. Яка щепка, така яблуня. Яка яблуня, такі яблучка.

Вправа 41 (усно).

Провідміняти подані словосполучення. Якщо в деяких відмінках існують паралельні форми, навести їх.

Та вежа, це ремесло, ця площа, оце бажання, ота мрія, той перехожий, моя груша, нічیه кошеня, якась ніша, кожне обличчя, її ім. 'я, їхній лікар, його річ, жоден звір.

Питання для самоконтролю

1. Яка частина мови називається займенником?
2. З якими частинами мови співвідноситься займенник? Проілюструвати прикладами.
3. Які синтаксичні функції виконує займенник? Навести приклади.
4. Назвіть розряди займенників і всі слова, які до них належать.
5. Як відрізнити питальні займенники від відносних?
6. Як утворилися заперечні займенники? Як вони пишуться?
7. Як утворилися неозначені займенники? Які з них пишуться разом, а які – через дефіс?
8. У чому особливість відмінювання займенників кожного розряду?

ДІЄСЛОВО

Вправа 42. Дієслово – самостійна частина мови, що:

- а) означає ознаку;
- б) означає ознаку предмету за дією;
- в) означає дію, стан, процес.

Дієслова мають такі категорії:

- а) вид, спосіб, час, відмінок, рід;
- б) відмінок, число, рід, особу;
- в) вид, спосіб, час, перехідність, особу(або рід).

Вправа 43. Прочитайте речення, вставте пропущені букви, підкресліть дієслова так, якими членами речення вони виступають.

1) За селом ш..л...стіли хліба й пахло полином (А. Головка). 2) Під осінніми в...сокими зорями зат...хають оселі, і тепер стає чутнішою

мова роси (М. Стельмах). 3) Кохати – нові землі відкривати (І. Драч). 4) Це таки щастя – любити людей (О. Гончар) 5) Для м...не ти як небо (В.Сосюра). 6) Хто навчив нас звеличити у кожній людині Людину, виміряти трудом кожен крок до ясної мети.

Вправа 44. Назвіть морфологічні ознаки дієслова:

Вправа 45. Визначити вид дієслова:

Читати _____	Засіяти _____
Закликати _____	Зимувати _____
Переїхати _____	Прагнути _____
Натерпітися _____	Копати _____
Брати _____	Їхати _____
Літати _____	Зварити _____
Марити _____	Кликати _____

Вправа 46. Визначити перехідність, неперехідність дієслова:

Прочитати книгу _____

Посадити яблуню _____

Вітатися з нами _____

Списати із зошита _____

Не помити вікна _____

Купити хліба _____

Ходити по галявині _____

Прокласти стежку _____

Співати пісню _____

Зшити сукню _____

Шити голкою _____

Вправа 47. Утворіть видові пари дієслів за допомогою префіксів:

Мити _____

Чути _____
Робити _____
Віяти _____
Білити _____
Варити _____
Читати _____
Кроїти _____
Міряти _____
Кидати _____

Вправа 48. Утворіть від поданих дієслів доконаного виду парні їм дієслова недоконаного виду за допомогою суфіксів:

Розкласти _____
засипати _____
застерегти _____
загребти _____
одержати _____
виключити _____
зупинитися _____
розмістити _____

Вправа 49. У реченнях визначте вид, спосіб і час дієслів.

Шеремет примостився _____ на кормі,
правив _____ човном. (Є.Гуцало.) Білий
пахучий напій пінився _____ у склянці.
(М.Коцюбинський.). Оті молоді лісосмуги перетворилися би _____
_____ в зелені гаї. (А.Головко.) Зроби
_____ так, і всім стане _____
краще. Я хочу _____ радості і світла, іти
_____ вперед, а не назад. (В.Сосюра.)

Вправа 50. Визначте, яким способом творяться дієслова минулого часу?

Прийшли _____ читав _____

Перегукувалися _____ сіріло _____

примерзла _____ увійшла _____

Вправа 51. Доберіть до поданих дієслів форми майбутнього часу

Бажати _____

Нести _____

Сидіти _____

Працювати _____

Вправа 52. До поданих дієслів запишіть форми наказового способу:

Зразок: відповідати - відповідай, відповідаймо, відповідайте

Порадити _____

Розказати _____

Змагатися _____

Перевіряти _____

Перевірити _____

Вправа 53. Поставте дієслова у 2 особі однини та множини. Поясніть правопис особових закінчень і зміни приголосних.

Дати _____

Колихати _____

Купити _____

Радити _____

Графити _____

Мазати _____

Мастити _____

Творити _____

Приїжджати _____

Любити _____

Вправа 54. Замініть риску правильним написанням
Без порад не/було б _____ і радісного життя на
землі. 2. Хочеш їсти калачі - не/сиди _____ на
печі. 3.Спокій буде на землі, як не/стане _____
паліїв війни. 4. Чув дзвін, та не/знає _____,
де він. 5. Не/помиляється той, хто ні/чого не/робить. 6. Він зачав
всіх боятися, всім не/довіряти _____. Дехто,
захопившись тракторами, вже не/дооцінює коня.

Вправа 55. Визначити дієвідміну дієслів:

Сіємо _____	Їхати _____
любимо _____	носити _____
слухаєш _____	бачити _____
мрієш _____	чути _____
працюєш _____	червоніти _____
вчить _____	спати _____
сидимо _____	думати _____
оцінимо _____	шукати _____
чекаємо _____	співати _____
летиш _____	лежати _____

Вправа 56. Продієвідмінювати дієслова: *співати, ходити*.

Вправа 57. Зробити морфологічний розбір виділених слів:

Розцвітає осіння калина над Дніпром у моєму саду.
(Л.Первомайський). Я чекаю тебе на перехресті днів перед
порогом радості своєї. (Т. Коломієць).

Тестування

Виберіть рядок, у якому всі слова з часткою **не** пишуться окремо:

- а) не/діє закон; не/пофарбувати волосся; не/відремонтувати будинок; не/волити мене;
- б) не/відписати лист; не/помити посуд; кімнату не/прибрати; не/добачити;
- в) не/домалювати картину; не/переказати текст; не/визначити час; не/навидіти квіти;
- г) не/зачинити двері; не/стомитися; не/розв'язати вузлик; не/доважувати;
- г) не/побачити зірку; не/помити тарілку; не/розгадати таємницю; не/втратити надію.

Дієслова в майбутньому часі змінюються за:

- а) родами та числами;
- б) особами та родами;
- в) особами та числами;

Дієслова в минулому часі змінюються за:

- а) родами та числами;
- б) особами та родами;
- в) особами та числами;

Позначте рядок, у якому всі дієслова II дієвідміни:

- а) покалічити, сказати, здорове...ний;
- б) причепити, зробити, сходити;
- в) написати, благати, різати;
- г) порівняти, заснути, спати;
- г) впізнати, мріяти, вчити.

Позначте рядок, у якому всі дієслова І дієвідміни:

- а) побачити, літати, зберегти;
- б) завершити, клопотати, міряти;
- в) побілити, засіяти, витратити;
- г) скопати, здолати, писати;
- г) сходити, видати, підписати.

Вкажіть, у якому реченні підмет та присудок виражені інфінітивом:

- а) Великій меті – велике життя.
- б) У кожної людини є про що розповісти.
- в) Жити – Вітчизні служити.
- г) Писати – це велике щастя.
- г) Під віконце хтось помалу підступає.

Категорія часу властива дієсловам:

- а) дійсного способу;
- б) умовного способу;
- в) наказового способу;
- г) всім дієсловам.

БЕЗОСОБОВІ ДІЄСЛІВНІ ФОРМИ НА *-НО, -ТО*

Вправа 58. Прочитати. Вказати дієслова особові та безособові. Чим відрізняються безособові дієслова від особових? Якими членами речення виступають безособові дієслова?

Сива повновода хмара вже висіла над цілим степом (О. Гончар). Човна прибило до якогось півострова порослого очеретом і травою (Г. Тютюнник). Мені тринадцятий минало, я пас ягнята за селом... (Т. Шевченко). Куди не глянь – скрізь розвернулось, розпустилось, зацвіло пишним цвітом (Панас Мирний).

Вправа 59. Записати, переробивши особові речення на безособові. У ролі якого члена речення виступатимуть після такої зміни слова, які були підметами?

Війнув запах скошеної трави. Теплий весняний дощ покropив землю. Сірі розпатлані хмари заволокли небо. Сніг замів дороги.

Вправа 60. Підкреслити в реченнях дієслівні форми на *-но*, *-то*. З'ясувати їх синтаксичну роль.

Шаблю було вибито з рук, але з серця не вибито духу волі й жадання краси (О. Гончар). Хилилася у гетьмана старого голова. На вістрі шаблі сховано всі вольності й права (І. Драч). На сизих луках скошено отаву, і літо буйне в береги ввійшло. Човни у пристанях, і згорнуто вітрила (М. Рильський). Що нами зроблено – то буде звіковічено, як правда, і святиня, і закон. Передумано гетьчисто, що було, що є. За борами синіми дні мої почато. Не докуто словечка, бо впала туча, не доміряно правди: вона колюча (А. Малишко).

Вправа 61. Від поданих дієслів утворити пасивні дієприкметники та безособові дієслівні форми на *-но*, *-то*. З'ясувати спосіб словотворення. З трьома безособовими формами скласти речення. Підкреслити в реченнях граматичні основи.

Прочитати, повторити, виконати, заборонити, вишити.

Вправа 62. Замінити пасивні дієприкметники дієслівними безособовими формами на *-но*, *-то*. У якому відмінку стоїть при них іменник? Яке слово у перебудованому словосполученні стало головним?

Грядка прополота; скошена трава; виконана програма; написаний лист; зібраний урожай; пофарбована парта; розбите вікно; зірвані квіти.

Вправа 63. Прочитати. Вказати в кожному тексті безособові дієслівні форми на *-но*, *-то*. Визначити, до якого стилю належить кожен з наведених уривків. Свою думку аргументувати.

1. На заході раннє небо	Червоною китайкою
Мов кров'ю залито:	Рученьки прикрито.
Прийшли вісті до милої,	Зеленою оливою,
Що милого вбито...	Очиці залито.
Не на війні його вбито –	(Левко Боровиковський)
Затягнуто в жито,	

2. Сам Бог велів Кіровограду стати осередком винниченкознавства. Для вшанування пам'яті видатного письменника вже дещо й зроблено кіровоградцями. 1990 року проведено "Винниченківські читання" (перші в Україні). Іменем митця названо новий проект, що простягнувся вздовж Інгулу. На фасаді гімназії, в якій навчався Винниченко, встановлено меморіальну дошку. З початку цього року ім'я Винниченка носить місцевий педінститут, у дворі якого з часом буде встановлено пам'ятник тому, хто хотів бачити свою націю відродженою (З газ.)

ДІЄПРИКМЕТНИК

Вправа 64. Дієприкметник – особлива форма дієслова, що:

- а) означає ознаку;
- б) означає ознаку предмету за дією і відповідає на питання *який?*

в) означає додаткову дію.

Дієприкметниковий зворот – це:

- а) дієприкметник із залежним словом;
- б) дієприкметник із означуваним словом;
- в) дієприкметник із пояснювальним словом.

Вправа 65. Прочитайте речення, уставте пропущені букви, підкресліть дієприкметники, визначте й надпишіть над ними їхні морфологічні ознаки.

1) Самі на себе дивляться ліси, розгубл...ні од власної краси (Л. Костенко). 2) Під осінніми в...сокими зорями зат...хають оселі, і тепер стає чутнішою мова роси, напівроздягн...них дерев і вчорнілих задуманих соняшн...ків, що вже не тягнуться ні до сонця, ні до зірок (М. Стельмах). 3) Хто знає, що тут відбулося? Хто розказав це людям до пуття? Н...назване туманом пройнялося. Н...пізнане пішло у небуття (Л. Костенко)

Вправа 66. Прочитайте слова, виберіть дієприкметники та запишіть їх разом зі словами, від яких вони утворені.

Зразок: позеленілий – позеленіти.

Запашний, подібний, пахучий, поживклий, жовтий, темніючий, темний, прочитаний, пояснюючий, чарівний, блакитний, скошений, косий, рідкий, поріділий, палкий, палаючий, ароматний, організований, організаційний.

Вправа 67. Утворіть від поданих слів форми чоловічого роду активних дієприкметників минулого часу.

Заніміти _____
задубіти _____
змерзнути _____
прибути _____
порости _____
дозріти _____
достигнути _____
осиротіти _____
розквітнути _____
посивіти _____

Вправа 68. Назвіть ознаки дієприкметника, спільні з дієсловом, з прикметником.

Вправа 69. З'ясуйте, користуючись зразком, значення дієприкметника за допомогою займенника й дієслова

Зразок: пояснюваний – його пояснюють.

Існуючий _____

почутий _____

зроблений _____

виконаний _____

побілений _____

працюючий _____

Вправа 70. Утворіть від поданих дієслів усі родові форми активних дієприкметників теперішнього часу.

Виступати _____

чарувати _____

тонути _____

вабити _____

крокувати _____

Вправа 71. Продовжіть речення.

Активні дієприкметники теперішнього часу утворюються від основи _____

Вправа 72. Запишіть, замінюючи виділені слова дієприкметниками.

Зразок: листя, що опало – опале листя.

Артист, який співає _____

земля, що почорніла _____

трава, яка пожовкла _____

луг, який скосили _____

горобина, що примерзла _____

Вправа 73. Доберіть до поданих дієприкметників синоніми з префіксом *не-*.

Зразок: загублений – незнайдений.

Забутий _____

заборонений _____

розгорнутий _____

початий _____

Вправа 74. Продовжіть речення.

Якщо дієприкметник стоїть після означуваного слова, то

Якщо дієприкметник стоїть перед означуваним словом, то

Вправа 75. Уведіть дієприкметникові звороти в речення так, щоб перший стояв на початку, другий – у середині, а третій – у кінці речення.

Підготовлений гуртківцями, присвячені 200-річчю міста, прикрашена квітами.

Вправа 76. Прочитайте текст, вставляючи пропущені розділові знаки. Підкресліть дієприкметникові звороти, складіть з одним із них речення так, щоб у одному випадку дієприкметниковий зворот відокремлювався, а в іншому – ні.

Мова – це характер народу. У ній відбито його психічний стан, побут, нахил. Вона невпинно змінюється, відкидаючи елементи застарілі від часу, зберігаючи, однак, надбаня передані попередніми поколіннями. Золоті злитки народної мовотворчості

сформовані у сприятливих умовах, розвиваються пишніше й пишніше за законами властивими нашій мові (З газети).

Ліс ще дримає в передранішній тиші... Непорушно стоять дерева загорнені в сутінь рясно вкриті краплистою росою... Стрепенувся врешті ліс і собі заграв... Зашепотіли збуджені листочки, оповідаючи сни свої... На галявину вискакує з гуцини сарна і зачарована чудовим концертом зупиняється, витяга цікаву мордочку до кривої смуги обрію, що червоніє на узліссі поміж деревами, і слуха. (За М. Коцюбинським)

Вправа 77. Замініть ризку.

1. І по якій не/сподіваній _____ карті знаходиш ти поетів на землі. 2. Бо якийсь там гетьман чи отаман закопав не/чувані _____ скарби. 3. Як не/вимовне _____ віршами не скажеш, чи не німою зробиться душа?! (З творів Л. Костенко). 4. Найпрекрасніші мрії – /не/здійснені _____ мрії. 5. Найвідвертіші слова – /не/сказані _____ слова. 6. Найчистіші почуття – /не/виставлені _____ напоказ почуття! (О. Паламарчук).

Вправа 78. Додайте до поданих дієприкметників пояснювані слова так, щоб префікс перетворився в частку *не*, що пишеться окремо.

Невиконаний _____
нестихаючий _____
непомічений _____
незнайдений _____
несказаний _____
незадоволений _____

необдуманий _____
недописаний _____
нерозгаданий _____
невирішений _____

Вправа 79. Прочитати народні порівняння, вказати в них дієприкметники. Ввести порівняння в речення.

Гарна, мов намальована. Зажурена, мов у воду опущена. Упав, мов підкошений. Схопився, як ошпарений. Стоїть, ніби зачарований. Чоловік наче закований. Світ ніби запалений. Хмари наче пошматовані. Сиділи неначе уквітчані.

Вправа 80. Запишіть українською мовою. З'ясуйте відмінності у використанні активних дієприкметників теперішнього часу. Поясніть усно написання суфіксів.

Стоящий у колодца человек; обучающаяся молодёжь; вращающееся колесо; запрещающий проезд знак; враждующие издавна племена; уходящая вдаль дорога.

Заострённый кончик ножа; продуманный ответ; записанное стихотворение; отработанный материал; закипевший чайник; нависшая туча; запотевшие окна; струящаяся вода; опавшие листья; надвигающаяся гроза.

Вправа 81. Списати, розкриваючи дужки. Пояснити написання не з дієприкметниками.

В душі бринить цілющим джерелом любові ще (не)випита криниця. (Д. Луценко). Стомлена, спечена, пилом прибита, журиться нива, дощем (не)полита. Степ мовчить, нема одвіту, мов козак той (не)добитий, він од рани знемагає... (І. Манжура). І ліс в (не)бачених одежах гучними барвами горить... І віщих струн (не)чувані ще згуки зіллються вміть на щастя і на муки. (С. Черкасенко). На (не)очищеній від снігу землі вже цвіли квіти. (З журн.) Прозора осене! Вертаєш ти (не)допиті весни нам. (М. Рильський). Яскраво горіли ще ніким (не)перетоптані чепурні квітники (О. Гончар). Деякий час ми захоплено розглядаємо озеро з його багатством, з його (не)полоханим життям (О. Гончар). Людина (не)учена – як сокира (не)точена. (Нар. творч.)

Тестування

Виберіть рядок, у якому всі слова з часткою *не* пишуться окремо:

а) не/діючий закон; не/фарбоване ніколи волосся; не/загар тована людина; не/відремонтований майстром будинок;

б) рана не/загоєна; не/відписаний лист; не/помитий посуд; кімната не/прибрана;

в) не/домальована мною картина; не/переказаний текст; не/визначений час зустрічі; не/зів'яла квітка;

г) не/зачинені двері; людина не/стомлена; не/розв'язаний вузлик; не/добудована школа;

г) не/побачена мною зірка; тарілка не/вимита; ніким не/розгадана тайна; ще не/втрачені мною надії.

У якому рядку всі дієприкметники пасивного стану творяться за допомогою суфікса *-ен (-єн)*?

а) Подвоїти, підклеїти, напоїти, застудитися, відробити;

- б) присвоїти, написати, відзначити, пробачити, прикувати;
- в) загоїти, співати, зломити, зазначити, радіти;
- г) отруїти, заклеїти, занепокоїти, скоїти, здоїти;
- г) заземлити, сполотніти, переламати, зберегти, точити.

Позначте рядок, у якому в усі слова потрібно вставити нн

- а) незліче...ий, сказа...ий, здорове...ний;
- б) причеплю...ий, нездола...ий, смире...ий;
- в) письме...ий, невблага...ий, виріза...ий;
- г) незрівня'...ий, со...ий, неказа...ий;
- г) невпізна...ий, зробле...ий, страше...ий.

Позначте рядок, у якому в усі слова потрібно вставити н

- а) побаче...ий, здорове...ий, збереже...ий;
- б) заверше...ий, заклопотав...ий, бездо...ий;
- в) побіле...ий, засія...ий, витраче...ий;
- г) зора...ий, нездола...ий, скопа...ий;
- г) страше...ий, вида...ий, підписа...ий.

Вправа 82. Стилiстична хвилинка

Вiдредагуй неправильно побудованi речення з дiєприкметниковими зворотами. Запам'ятай правильне написання. Не допускай у своєму мовленнi цих стилiстичних огрiхiв.

№	Неправильно	Правильно
1.	Тремтяча з переляку жінка враз зупинилася.	_____
2.	Сказавший своє останнє слово голова зборів підвівся і вийшов із залу.	_____
3.	Дивляча за мною вслід мати махнула рукою на прощання.	_____
4.	Вiдповiдь учня, вразивша екзаменаторiв, була блискучою.	_____

5.	Бажаючі отримати путівки на туристичну базу студенти можуть підійти до профкому.	
----	--	--

Вправа 83. Морфологічний розбір дієприкметника.

Знайди в реченнях дієприкметники і виконай їх морфологічний розбір.

У поживклій торішній травиці з'явилися перші стеблини (М. Коцюбинський). Ліворуч, удаліні, сіріє могутня гора, облямована чагарником (О. Гончар). У щире золото, у світлу мідь одягнуті дерева восени (В. Сосюра). Україна мені здавалася невичерпним джерелом великих можливостей. Наше минуле як перекотиполе – непосидюче, змінливе, нестале (В. Винниченко). Немов якісь слова сумні, не сказані устами (Б. Лепкий). Цвітуть обличчя, острахом не стерті (Ліна Костенко). Зараз я скажу вам усе недоказане тоді (О. Гончар).

Запам'ятай

Благодарю Вас	–	дякую Вам;
пропуски по болезни	–	пропуски через хворобу;
извините меня	–	вибачте, пробачте мені;
опоздал из-за тебя	–	спізнівся через тебе;
случилось из-за неосторожности	–	трапилося через необачність;
радоваться успехам	–	радіти успіхам;
смеяться над собой	–	сміятися (глузувати) на собою (із себе);
согласно закону	–	згідно з законом;
превращаться в пар	–	перетворюватися на пару, випаровуватися;
два раза на неделю	–	двічі на тиждень;

стремиться к великой цели	–	прагнути до великої мети;
ничтожный человек	–	нікчемна людина, негідник.

ДІЄПРИСЛІВНИК

Вправа 84. Розгляньте таблицю, доберіть приклади, які б ілюстрували подану інформацію.

Дієприслівник		
Що означає?		Додаткову дію або стан _____
На які питання відповідає?		Що роблячи? _____ Що зробивши? _____
Граматичні ознаки	дієслова	1) вид: док. – _____ недок. – _____ 2) може мати залежні слова: ім. – _____ займ. – _____ присл. – _____
	прислівника	1) незмінний – _____ 2) виконує роль обставини – _____ _____

Вправа 85. Прочитайте текст, уставте пропущені букви, підкресліть дієприслівники як члени речення, надпишіть над словами, що означають основну дію, букву *О* і над словами, що називають додаткову дію, букву *Д*.

Добрідень	
Я знову на щирю розмову В присул...с...ке село завітав. З весняного келиха знову Цілющих медів скоштував. Упився, як в перше, упився Красою садів і узліс.... І небо кріз... маєво листя Дзвенит... і вит...охкує скріз.... Жінки на машинах у поле	І квітнут... хустин матіоли, Весні розузоровивши пут.... Дорога, курою покрившис..., За ріг поступово зника. Верба, до колін заросившис..., Стріча мене в дзвоні струмка. Я світлого скинув кашкета І мовчки стою край воріт. Пастух за коровами плінта,

<p>І піс...ню, і вроду везуть. Добриден..., село моє рідне, Дотепні мої земляки. Уклін вам за сонце привітне, За бат...ківс...кий потиск руки. За те, що у років розлеті Ви творите гімн врожаїв,</p>	<p>Як я у одинадцят... літ. З-під зоряних вставши наметів, Коли ще і схід не жарів. Між вами і матері голос Лунає – і кличе мене. Степів колосистих прополіс Бад...орить обличчя ясне.</p>
---	--

Олекса Максименко

Вправа 86. Дієприслівником називається незмінна форма дієслова, яка означає:

а) додаткову дію; б) ознаку предмета за дією; в) дію.

Дієприслівниковим зворотом називається

а) прислівник із залежними від нього словами; б) дієприслівник із залежними від нього словами; в) одиничний дієприслівник.

Вправа 87. Утворіть від поданих слів дієприслівники недоконаного виду; виділіть суфікс.

Зразок: аплодувати, аплодують → аплоду[йу]чи.

Витирати _____

спати _____

слухати _____

мокнути _____

хвалити _____

копіювати _____

запрошувати _____

молоти _____

загвинчувати _____

знати _____

Вправа 88. Відредагуйте речення.

1. Зацікавившись хлопець цією роботою ділився враженнями з оточуючими. Сидівши біля столу, я читаю цікаву книжку. З. Допомагаючи один одному, у нашому колективі живеться дружно.
4. Повернувшись додому, у мене знову з'явився добрий настрій.

Вправа 89. Назвіть ознаки дієприслівника, спільні з дієсловом, з прислівником.

Вправа 90. Утворіть від поданих слів дієприслівники доконаного виду, виділіть суфікс. ^

Зразок: перемогти → перемігши

Перепросити _____

розгорнути _____

законсервувати _____

перелетіти _____

відпочити _____

засміяти _____

наврочити _____

підскочити _____

переконати _____

переписати _____

Вправа 91. Перекладіть українською мовою подані словосполучення.

Победить врага _____

выздоровев после болезни _____

взлетая с аэродрома _____

ныряя глубоко _____

прислушиваясь к советам _____

увидя товарища _____

простясь с родственниками _____

прочитав книгу _____

исчезнувши за горизонтом _____

радуясь подарку _____

Вправа 92. Продовжіть речення.

Дієприслівники недоконаного виду утворюються від основи _

Вправа 93. Із поданих слів утворіть словосполучення дієприслівника з іменником.

Цінувати, хліб; витворити, мораль; сказати, люди; придумати, завдання; прослухати, передача; вгрузати, ґрунт; потрапити, околиця; переповідати, новини; пригадати, сон; присісти, поріг; наповнювати, хата; прихилитися, плече.

Вправа 94. Перебудуйте речення, замінивши один з однорідних присудків дієприслівником.

1. Колоситься буйно нива і радує серце хлібороба. 2. Працюють хлібозаводи й пекарні і випікають хліб та інші хлібні вироби. 3. Школярі прагнуть наслідувати своїх батьків і допомагати їм у праці на полях.

Вправа 95. Прочитайте словосполучення, вставте пропущені букви, запишіть у стовпчик спочатку всі слова з орфограмою *и*, а потім з орфограмою *і*, підкресліть у кожному слові другу букву, прочитайте відому приказку.

Зупиняюч... автомашину, зникаюч... іскорки, зцілююч... трави, зшиваюч... тканину, блимнувш... очима, лякаюч... товариша, лякаюч... звуки, зніжковіл... учні, схиливш... голову, зеленіюч... поля, купивш... квіти, змужніл... руки, маршируюч... школярі, скінчивш... роботу, сідаюч... до столу.

Вправа 96. Продовжіть речення.
Дієприслівниковий зворот та одиничний дієприслівник виділяються _____

Вправа 97. Одиничний дієприслівник і фразеологізм із дієприслівником _____ не _____ відокремлюються, якщо _____

Вправа 98. Складіть речення за поданими схемами.

1. _____, / _____ /, _____ _____ .
2. _____ _____, / _____ /.
3. _____ _____, / _____ /, _____ .
4. / _____ /, _____ і _____ .

Вправа 99. Прочитайте уривки, поставте пропущені розділові знаки, визначте стиль текстів.

Маргаритка

Ця невеличка, біленька або рожевувата квіточка має дуже красиву легенду про своє походження.
Розповідають, що Пресвята Богородиця бажаючи порадувати маленького Ісуса й подарувати йому сер...д зими вінок живих квітів

не знайшла жодної квітки на пригнічених холодом полях й вирішила зробити їх сама із шовку.

І ось, серед багатьох інших, зроблених нею, особливо сподобались немовляті-Ісусу одні маленькі квіточки. То були маргаритки (стокротки), виготовлені з жовтої шовкової матерії й грубих білих ниток. Виготовляючи їх Пресвята Богородиця не раз колола свої пальці голкою, і краплини крові подекуди забарвили ті нитки в червонуватий або рожевий колір.

Квіти ці так сподобались маленькому Ісусові, що він зберігав їх цілу зиму як коштовність, а коли настала весна, посадив їх у долині Назарету й почав поливати. І раптом штучні квіти ожили, пустили коріння і розростаючись дедалі більше переселяючись із однієї країни в іншу розійшлися по всій землі. І тепер, як нагадування про те диво, ці чарівні квіточки цвітуть від ранньої весни до глибокої осені, і нема у світі країни, де їх не зустрінеш. (М. Золотницький)

* * *

Уночі йдучи звідкись чи кудись раптом згадаєш небо. Задереш голову – й таке перше відчуття від безмежної кількості золотих роїв угорі, наче очі твої, душа твоя злетіли до їхнього бджолиного сяяння і вже там залишилися. Іншими очима дивишся на дорогу вловлюючи прибитий нічною вогкістю запах куряви. По-іншому сприймаєш півнячий радісний скрик. Натхненно-пильним зором прилипаєш до постаті людини, що огорнувшись темрявою зникнувши в її таємничому коконі посувається тобі на зустріч. (За Є. Гуцалом).

Вправа 100. Зніміть ризику.

1. Бабуся й мати, люди прості, не могли й години жити, не/співавши _____, не/волавши _____ стиха крізь минуле до майбутнього (О. Ільченко). 2. Кайдаш пішов на греблю не/знаючи _____ для чого (І. Нечуй-Левицький). 3. Не/спитавши _____ броду, не лізь прожогом у воду (Нар.тв.) 4. Він читав про тих сміливців, які не/хтуючи _____ небезпекою,

не/боячись _____ гніву богів і тиранів,
сміливо виступають на бій за велику долю (І Цюпа).

Вправа 101. Запишіть фразеологізми, до складу яких входять дієприслівники.

Вправа 102. Складіть і запишіть з поданими словосполученнями текст із кількох речень. Визначте його стиль.

Вивчаючи мову, уточнюючи значення, наводячи приклади, складаючи речення, підсумувавши сказане, слідкуючи за пам'яткою.

Вправа 103. Робота з текстом.

Прочитай уривок з роману Валер'яна Підмогильного "Місто" – опис помешкання міської людини початку ХХ століття. Підкресли іменники, які стосуються інтер'єру кімнати. Випиши форми дієслів, знайди дієприкметники, дієприслівники, визнач ознаки дієслова в дієприслівниках.

Кімната його являла дивний збіг найрізноманітніших речей, що, ніби рушивши з різних покоїв, зсунулись сюди від жаху й тут закам'яніли. Широке двоспальне ліжко визирало краєм з-під куцої ширми, впираючись головами в шафу на книжки. Поруч шафи, одбираючи їй змогу вільно відчинятись, стояв великий горорізьблений буфет, прихилившись верхівкою до стіни, що без неї він втратив би рівновагу. Далі під вікном праворуч тулилась повна нот етажерка, хоч піаніно в хаті не було. Косяком до вікна, трохи заслоняючи його своїм краєм, пишалася струнка дзеркальна

Вправа 105. Прочитай речення, усно поясни написання не з дієприслівником.

Не/сіявши, не пожнеш. Не/розбивши крашанки, не спечеш яечні. Не/вдержавшись за гриву, за хвіст не вдержишся. Не/нагнувшись, гриба не знайдеш. Не/намочившись, риби не спіймаєш. Не/давши оброку, не бий коня по боку. (Нар. творч.) З вишини тихо й спокійно дивився на землю місяць, а зорі, не/наважуючись змагатися зі своїм старшим братом, скромно мигтіли в синьому обширі. (В. Розковшенко) Не/доспавши, не/доївши часто, ми не/втомними верталися додому, сідали за столи і ще більше нам хотілося пізнати мудрість книг (Герас.)

Тестування.

У якому рядку у всіх словах частка не є префіксом?

а) Не/слухаючи, не/зрозумівши, не/закінчивши, не/докинувши, не/вгаваючи;

б) не/дочитавши, не/зробивши, не/бажаючи, не/володіючи, не/добігши;

в) не/волячи, не/досипавши, не/доваривши, не/притомніючи, не/хтуючи;

г) не/дописавши, не/діставшись, не/знайшовши, не/підібравши, не/розгадавши;

г) не/гніваючись, не/підглядаючи, не/розмальовуючи, не/добудувавши, не/дійшовши.

Позначте колонку, у якій всі дієприслівники доконаного виду:

а)	б)	в)	г)	г)
замріявшись	вискочивши	сміючись	звіривши	зберігши
замовивши	зазиваючи	сказавши	подолавши	відкриваючи
добігши	знявши	вилізши	підсумовуючи	пробігши

Позначте колонку, у якій всі дієприслівники недоконаного виду:

а)	б)	в)	г)	г)
зрікшись	роблячи	пульсуючи	міряючи	розлучивши
обстоюючи	граючи	перегукуючись	розпочавши	позіхаючи
б'ючи	витягаючи	скосивши	спочиваючи	піднімаючи

У якому рядку всі слова з часткою не пишуться окремо?

а) не/дописавши, не/питаючи, не/дооцінюючи, не/вміючи, не/гаючи;

б) не/побачивши, не/пускаючи, не/здужаючи, не/вгаваючи, не/дочуваючи;

в) не/зупиняючись, не/віддавши, не/чекаючи, не/діставши, не/подолавши;

г) не/домовившись, не думаючи, не/підключаючись, не/дбаючи, не/хтуючи;

ґ) не/розуміючи, не/злякавшись, не/втручаючись, не/волячи, не/дописавши.

Вкажіть речення, де дієприслівниковий зворот вжито неправильно:

а) Підійшовши до села, нас застала ніч.

б) Розглядаючи редакційну пошту, я натрапив на один цікавий лист.

в) Розв'язавши задачу, сестра заспокоїлась.

г) Чуло нащуливши вуха, слухають комиші тиху пісню Наталі.

ґ) Відчуваючи впевненість у собі як спеціаліст, ти краще почувашся і як людина.

Вправа 106. Зробіть морфологічний розбір дієприслівника.

Високо поросло розкішне дерево вгору, укриваючи холодком зелену землю (Панас Мирний). Примкнувши вії, стоїть у задумі осінній ранок. З просіки, почувши кроки, зривається жовтогруда вівсянка (М. Стельмах). Зметнувшись радісно в зеніт, в блакиті жайвором дзвенить (В. Пархоменко). Перед вікном розцвіла черемха, і барвистий щиголь, перестрибуючи з гілочки на гілочку, радісно виспівував, зустрічаючи весну (А. Шиян). То темніючи, то просвітлюючись, урочисто гудуть ліси, кидають на полотнище дороги передвесняні етюди (М. Стельмах). Молодики і дівчата, узявшись за руки, водили навколо вогнища танок, співаючи веснянки (Б. Комар). Ішов Григорій узбіччям, то віддаляючись, то наближаючись до шляху (В. Шевчук).

Запам'ятай.

Положить в карман	–	покласти до кишені
пришлось по вкусу	–	прийшлося до смаку; припало до смаку
терпение лопнуло	–	терпець увірвався
лопаются почки	–	лопаються бруньки
лопнуть от смеха	–	лопнути від сміху; луснути зі сміху
лопнула стрела	–	тріснула стріла
принять вид	–	виглядати; мати вигляд
принять меры	–	вжити заходів
принять во внимание	–	взяти до уваги; мати на увазі
принять закон	–	прийняти закон; ухвалити закон
принять к сердцу	–	взяти, брати до серця

Вправа 107. Будь редактором.

Відредагуй неправильно побудовані речення з дієприкметниковими зворотами. Запам'ятай правильні варіанти.

№	Неправильно	Правильно
1.	Прочитавши повість Миколи Трублаїні «Шхуна «Колумб», мене схвилювала доля Ясі Знайди	
2.	Відвідавши виставку картин Івана Марчука, з нами зустрівся і сам художник.	
3.	Спостерігаючи за сходом сонця, дітей вразила дивовижна краса.	
4.	Підійшовши до величного пам'ятника Тарасові Шевченку, мене охопило трепетне хвилювання.	

5.	Сівши в автобус, до хлопчика підійшов кондуктор.	
6.	Напившись джерельної холодної води, вона мені дуже сподобалася.	
7.	Йдучи по коридору, двері відчинились.	
8.	Читаючи роман, серце наповнюється болем.	
9.	Проходячи під вікном, в кімнаті чулася розмова.	
10.	Прийшовши з прогулянки, діти відпочивали.	

ПРИСЛІВНИК

Вправа 108. Прислівник – незмінна самостійна частина мови, що передає:

- а) ознаку предмета за дією;
- б) ознаку іншої ознаки;
- в) ознаку дії, ознаку предмета або ознаку іншої ознаки.

Вправа 109. Перекладіть прислівники, уводячи їх у словосполучення, визначте групу за значенням.

Зразок: Накануне – виконав напередодні, обставинний, часу.
Наскоро _____

заранеє _____
насилно _____
в сердцях _____
пешком _____
наперерез _____
вдогонку _____
натошак _____
невольно _____
украдкою _____

Вправа 110. Утворіть за зразком від поданих слів прислівники, визначаючи словотворчі засоби.

Зразок: $\overline{\text{дорогий}}$ – $\overline{\text{дорого}}$.

П'ять, теплий, новий, багато, гора, філософ, добрий, зима, низ, даль, кінець, свіжий.

Вправа 111. Продовжіть речення.

Проста форма вищого ступеня порівняння прислівників утворюється за допомогою _____

Вправа 112. Уставте пропущенні букви.

Невпи...о, трич..., повол..., по-українськ..., незрівня...о, мимовол..., шале...о, пристрас...о, страше...о, попідти...ю, почасти...о, бездога...о, зліс...о, вноч..., навприсядк..., піз...о, зливова...о, друж...о, натхне...о, попідвіко...ю.

Вправа 113. Підкресліть у кожній групі слів прислівник, що відрізняється від інших способом творення. Назвіть цей спосіб.

- 1) По-новому, поважно, по-хатньому;
- 2) забагато, задовго, заново;
- 3) віднині, врешті, відтепер;
- 4) попереду, позавчора, позаторік;

- 5) сидячки, пошепки, навсидячки;
- 6) униз, унизу, владно;
- 7) жартома, донедавна, крадькома;
- 8) здавна, задля, здивовано.

Вправа 114. Продовжіть речення.

Складена форма вищого ступеня порівняння прислівників утворюється за допомогою _____

У прислівниках пишеться стільки *н*, скільки _____

Вправа 115. Випишіть прислівники, що мають форми ступенів порівняння, утворіть ці форми.

Глибоко, мовчки, недостатньо, спідлоба, чудесно, мало, замало, анітрохи, струнко, високо, швидко, уперед, звечора, близько, раз у раз, спросоння, тихо, босоніж, гарно, насилу, ранком, тепло, знадвору.

Вправа 116. Розкрийте дужки.

Залишилася (сама)самотою _____
 відкрилася (віч)на(віч) _____
 нищпорити (по)всюди _____
 ділити (на)трое _____
 (зроду)віку _____ щаслива
 вечеря (на)швидкоруч _____
 перекручуватися (з)боку _____ (на)бік _____
 завжди (на)поготові _____
 (хоч)не(хоч) _____, а треба

приходити (в)досвіта _____
керівництво (з)верху _____
(коли)небудь _____ побачити
підніматися (до)гори _____
стрибати (на)вприсядки _____
підійти (близько)близько _____
(на)впростець _____ через поле
набридати (без)кінця _____
(ледве)ледве _____ не зомліла
(оба)біч _____ дороги.

Вправа 117. Продовжіть речення.

За значенням прислівники розподіляються на такі розряди:

Ні в прислівниках, як правило, є _____

Вправа 118. Складіть речення, де б наведені слова виступали то прислівниками, то іменниками:

ранком, силою, зимою, гуртом.

Вправа 119. Прочитайте текст, выпишіть прислівники, виконайте їх словотворчий розбір.

Ще недавно куц горобини зеленів, різьбленим листям, із-поміж якого зоріли кетяги червоних ягід. За якийсь день-другий спалене нічними й ранковими заморозками листя геть облетіло, й горобина роздяглась наголо, тьмяно поблискуючи гіллям. І на безмежному гіллі неправдоподібно яскраво спалахнуло безліч квітів (Є. Гуцало).

Дід Соловій пребагато разів зустрічав на своєму віку весни, повернення із вирію лебединих зграй. І щоразу, коли чув у високих небесах переможні дзвони перелітного птаства, серце його ніби оживало заново, гучніше ходила по тілу кров, очі молоділи. І тоді плечі його ніби струшували з себе тягар багаторічних клопотів, спина розгиналась, ноги твердіше ступали по землі (Р. Іванченко).

Вправа 120. Доберіть до кожного з наведених фразеологізмів прислівник-синонім.

- Як рукою подати – _____
як сніг на голову – _____
час від часу – _____
ні світ ні зоря – _____
хоч в око стрельни – _____
п'яте через десяте – _____
як з гуся вода – _____
як піску морського – _____
море по коліна – _____
як з неба впасти – _____

Вправа 121. а) Згрупуйте прислівники за орфограмами: прислівникові сполуки пишуться окремо, прислівники – разом.

У/важно, з/року/в/рік, з/далеку, в/низу, раз/у/раз, без/вісти, в/голос.

б) Згрупуйте прислівники за орфограмами: пишуться через дефіс, разом.

До/долу, так/то, на/приклад, с/під/лоба, чи/мало, що/правда, як/не/як, по/іншому.

Вправа 122. Заповніть таблицю, користуючись цифровими кодами відповідно до написання прислівників:

- 1 – прислівники пишуться разом;
- 2 – прислівники пишуться через дефіс;
- 3 – прислівники пишуться окремо.

Текст \ Словосполучення	а	б	в	г	г	д	е	є	ж	з
	I									
II										

I. а) Не шкодувати (ані)трохи; б) багрянити (в)осени; в) (в) основному зрозуміла; г) розуміти (більш) менш; г) краса (на) вкруги; д) (чи) мало вражень; е) (яко) мога більше; є) (в) перше познайомилися; ж) (на) передодні свята; з) (аби) як.

II. а) (по) волі осідати; б) підтримати (по) батьківському; в) брати (по) троху; г) зиркати (спід)лоба; г) (в) перше зустрітися; д) розбити (на) щастя; е) робити (по) людськи; є) ми всі (за) одно; ж) (в) двоє більший; з) народу (видимо) невидимо.

Текст \ Словосполучення	а	б	в	г	г	д	е	є	ж	з
	I									
II										

I. а) Пронизувати (на) скрізь; б) зійтися (на) завжди; в) сказати (до) речі; г) наголошувати раз (у) раз; г) зганьбити (при) вселюдно; д) (босо) ніж по траві; е) зрозуміти (на) далі; є) розказати (як) небудь; ж) (на) віщо сумувати; з) (чи) мало вражень.

(по) старому; е) знати з (давніх) давен; є) запам'ятати (слово) в (слово); ж) зустрітися (будь) де; з) думати (по) сучасному.

Вправа 123. Прочитати. Виписати форми вищого ступеня порівняння прислівників. Вказати складену й просту форми. Які прислівники вищого степеня мають інший корінь?

Солодке пізнає пізніше той, хто може проковтнути неприємне. Уподібнююся до пальми: чим міцніше стискає її стеля, тим швидше й прекрасніше здійснюється вона догори. Краще голий і правдивий, ніж багатий та беззаконний. Що може бути солодше за те, коли любить і прагне до тебе добра душа? Більше думай і тоді вирішуй (Г. Сковорода). Все минуле – суще і пропаще, а себе тримати – щонайважче. Та хто забув і суще і грядуще, той має мізкувати щонайдужче (І. Драч). Найогидніші очі порожні, найгрізніше мовчить гроза... На світі той наймудріший, хто найбільше любить життя (В. Симоненко).

Вправа 124. Списати, вставляючи на місці крапок прислівники з довідки. Вказати у тексті дієприслівники. Що спільного мають дієприслівники та прислівники?

Сопілка ... плакала й жалілась знайомим співом на долю, яка блукає десь, покинувши сиротою в наймах єдину доню. ... ллється мова доні, благаючи ворона ... однести вісточку неньці. І ... кряче ворон в темнім гаю, неньку сповіщаючи.

Здавалось, то були вже не згуки дерев'яної засмальцьованої палички, а гострі, колючі думи. Вони бились в душі і, вриваючись туди, ... впивалися в серце, дряпали мозок. Дві ноти, змінюючи одна одну, ... затріпалися в повітрі, а серце ... занило (В. Винниченко).

Для довідок: Гірко, жалібно, якнайшвидше, тривожно, якнайболючіше, тужливо, зболено.

Вправа 129. Списати, розкриваючи дужки та розставляючи пропущені розділові знаки. Зробити морфологічний розбір прислівників.

Стара сова знай все своє веде, Їй-Богу, світ (на)виворіт іде! (В)ночі всі сплять а (в)день спішать робити і (не)обридне їм (на)впомацки ходити! Вітер пісню співа (сто)голосо. І вже каштанам (ні)коли дрімати. (Не)стала (на)в)колішки гордість моя... (В. Симоненко). Шапку узяв, почав її м'яти. Що ж, (на)добраніч, пора вирушати... Останній клен світ (за)очі забіг. Люблю чернігівську дорогу весною, (в)літку, (в)осени. Ми всі, (по)суті, живемо якоюсь мірою в тумані (Ліна Костенко). Надію в серці привітаю (тихенько) тихо заспіваю і Бога Богом назову. Ми восени таки схожі хоч крапельку на образ Божий... Нащо вже й Бога турбують, коли (по)нашому не буде. І тут (не)весело співали, бо й тут (не)весело було... (В)здвж байдака знову походжає пан-отаман та на хвилю мовчки поглядає. У неділю (вранці)рано синє море грало. Тричі крига замерзала, тричі розтавала... Вітер в гаї (не)гуляє – (в)ночі спочиває (Т. Шевченко).

Запам'ятай

НЕПРАВИЛЬНО	ПРАВИЛЬНО
Ми рахуємо	ми думаємо
відмінити	скасовувати
відноситись до когось, чогось	ставитись
мені везе	мені щастить, таланить
приходить в голову	спадає на думку
планують міроприємства	планують заходи
не дивлячись на відсутність	незважаючи
повинні уяснити	усвідомити
співпадає	збігається
тим не менше	однак, одначе, всеж, все-таки
полюбляти	любити
він хоче оженившись на мені	він хоче одружитися зі мною
дякую Вас	дякую Вам.

ЧАСТКА. ВИГУК

Вправа 130. Часткою називається незмінна службова частина мови, що служить:

- а) для вираження почуттів;
- б) для творення граматичних форм слів;
- в) для вираження додаткових відтінків значення в реченні або для творення деяких граматичних форм слова.

Вигуком називається:

- а) незмінна самостійна частина мови, що виражає почуття і спонукання до дії, але не називає їх;
- б) незмінна частина мови, що виражає почуття і спонукання до дії, але не називає їх;
- в) незмінна частина мови, що виражає почуття і спонукання до дії

Вправа 131. Запишіть слова, розкриваючи дужки.

Дарма(що), та(й), зробіть(но), мов(би), ні(на)кому, якість(то), не(доцвів), (ні)світ(ні)зоря, (таки)домовились, усе(таки), стій(бо), навряд(чи)встигнуть, аби(в)чому, що(ж)до, ну(й), (таки)вистояли, як(от), намалював(же), знов(таки), узяв(би).

Вправа 132. Складіть речення, використовуючи частки *чи, невже, хіба, тільки, лише, навіть ... не.*

Вправа 133. Доповніть речення.

За значенням вигуки поділяються на такі групи: _____

За значенням частки поділяються на такі групи: _____

Вправа 134. Класифікуйте частки за значеннями. Підкресліть слова, які належать до часток.

Ні, хай, лиш, тільки, еге, атож, як, під, щось, навприсядки, нехай, б, ані, мов, мовляв, що за, ледве не, в, мимоволі, й.

Вправа 135. Доповніть речення.

До модальних належать частки _____

Звуконаслідувальні слова відносяться до вигуків, хоча вони не виражають _____

Вправа 136. Випишіть вигуки, розподіливши їх за значенням та походженням.

1. Ах, як не хочеться листу з дерева падати... (Остап Вишня).
2. Соб! Цабе! Гарячий степ і вечір (В. Базилевський).
3. –Добридень! – вона зрадіє мені і посміхнеться поштиво (В. Терен).
4. Гей, над дорогою стоїть верба... (П. Тичина).
5. Гей, несу я казки та пісні, гей мандрую від хати до хати (В.Бобинський).
6. Я вклоняюсь усій далині: Здрастуй, серпне ясний та багатий! (Б. Филипович).
7. Ох!... чи йтиме ж Той, кого я люблю?... (А. Кримський).
8. Невже це осінь, о! – та сама (Л. Костенко).

Тестування

У якому рядку всі частки пишуться окремо?

- а) написав/би, немов/би, як/небудь, що/разу, надумав/таки;
- б) все/ж/таки, отакий/то, все/таки, стань/бо, аби/куди;
- в) електроніка/ж, тільки/що, таки/прийшли, ну/й, навряд/чи;
- г) поки/що, колись/то, як/от, саме/тому, дай/но;
- г) невже/сказав, казав/же, ось/так, начеб/то, хтозна/який.

Вкажіть у якому рядку всі слова – вигуки.

- а) о, ой, алло, вибачте, майже;
- б) фе, до побачення, вйо, вйокати, ух;
- в) хі-хі, гайда, нумо, давай, фу;
- г) ех, ох, гов, здрастуйте, вибачте;
- г) агов, ку-ку, марш, геть, вибачення.

З'ясуйте, у якому рядку всі слова з часткою *не* написано правильно

- а) ненавидіти, незважаючи на, не читаючи, не мій, не один;
- б) не турбувати, неабияк, невиконана вчасно робота, невесело(сумно), не та;
- в) не сьомий, недовіра, несамовито, нещодавно, не мовбито;
- г) нелегко, невтямки, не люблю, не проживши, неабиякий;
- г) неподалік, не десять, непрочитана книга, не мов, нехтуючи.

У якому рядку всі слова з часткою *не* пишуться окремо?

- а) не/добачати, не/вдаха, не/виконання, не/густо, не/співав;
- б) не/задовільно, не/помітно, не/терпеливий, не/покоїтися, не/ти;
- в) не/підготовлений, не/від/нас, не/зручно, не/порядок, не/роба;
- г) не/далека, а близька, не/від/мене, не/ловлю, не/сім, не/прийшовши;
- г) не/вільний, не/воля, не/заважай, не/ходи, не/вдаха.

Вкажіть у якому рядку всі слова з часткою *не* пишуться разом.

- а) не/міч, не/читаючи, не/підготовлена робота, не/добачати, не/покоїтися (турбуватися);
- б) не/той, не/зчутися, не/хотя, не/жаль, не/весело;

- в) не/здужати, не/абияк, не/славити (ганьбити), не/абихто, не/втямки;
 г) не/повага, не/виконаний план, не/залишилося, не/співали, не/стямно;
 г) не/активний, не/повторна, не/заважай, не/відвідує, не/той.

У якому рядку всі слова – частки?

- а) і, в, на, ані, б;
 б) чи, хіба, невже, лишень, справді;
 в) з, з-понад, чи не, хай, мовляв;
 г) із-за, щоб, що, мовби, ніби;
 г) з-поза, якраз, оскільки, над, якби.

У якому рядку допущено помилку в правописі вигуків?

- а) ой-ой, їй-Богу, їй-бо, вйо, допобачення;
 б) ку-ку, овва, добридень, ш-ш-ш, аггов;
 в) ну-ну, алло, му-у-у, їй-право, будь ласка;
 г) ках-ках-ках, цабе, ха-ха, а-а-а, тарах;
 г) ляп-ляп-ляп, кру-кру, на добраніч, от тобі й на, оце так.

Вправа 137. Доповніть речення.

При вигуках можуть уживатися такі розділові знаки _____

Через дефіс пишуться частки _____

Вправа 138. Заповніть таблицю, використовуючи такі умовні позначки:

1) *не* зі словами пишеться окремо;

2) *не* пишеться разом.

Речення	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

І. 1. Усміхається правда очима легенд і свобода – очима не/волі. 2. О, як їм далі жити? На тім кровопролитті не/місяць в

небі сходить – турецький ятаган. 3. Це вже було ні зайчиком, ні вовком, кривавий світ, обвуглена зоря! – а я писала мало не/осколком великі букви, щойно з букваря. 4. Мабуть, що людство дуже молоде, бо скільки б ми не загинали пальці, – ХХ вік! – а досі де-не-де трапляються іще не/андертальці. 5. Згадайте в поспіху вагона, не/відтвореності зникань, як рафаелівська Мадонна у вічі дивиться вікам! 6. І не/паркет, зачовганий до глянцю, не/долівки, налиплі до чобіт, – вже вся планета – п'єдестал для танцю, де сходять вальси з голубих орбіт. 7. Ти їм диктуєш долю, а не/вірші. Твоє чоло шляхетне і ясне. 8. Хто коми вживав, хто писав без ком, блондином був чи брUNETом. Героєм, співцем, мудрецем, диваком. Але жоденне був не/поетом. 9. А от якби не/сволок, а на стелі – щоб тільки небо, небо і зірки. 10. Тарас гранітний дивиться суворо: – А гартуйте ваші голоси! Не/пустослів'ям, пишним та барвистим, не/скаргами, не/бількотом надій, не/криком, не/переспівом на місці, а заспівом в дорозі нелегкій (з творів Л. Костенко)

Речення	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

II. А поки розум од біди не/згірк ще, – не/будь рабом і смійся, як Рабле! 2. Не/скаржився. Мовчав. Не/плакав ні від чого. Нічого, якось жив і якось не/вмирав. 3. Трельяж дивився срібними очима на все, що не/хотіло проминать. 4. Куди їх ще, вигнанців, недоля заведе? Не/ма коли писати отих маленьких літер. Не/має чим писати. Не/ма писати де. 5. І не/знецінюйте кошовне, не/загубіть-ся у юрбі. Не/промінійте неповторне на сто ерзаців у собі. 6. Отак, як зроду, потаємно, з тилу усіх мешчан ошчирені лаї не/навидять в мені мою скажену силу, не/навиджу я слабкості свої. 7. І виростають покоління, котрі не/чують тишини. О, найстрашніше з літочислень – війна війною до війни! 8. У селі одному на Поділлі все життя, а й досі не/знайшов – дід Карпенко ходить щонеділі у степу шукати бозна й що. 9. Ображати тебе не/хочу я, прошу, тільки, щоб ти зрозумів – не/розстрілюй часу робочого кулеметною чергою слів. 10 Тільки злетить не/змогли, не/зуміли: тісно було, переплутались крила (З творів Л. Костенко)

Довідка: ерзац – неякісний займенник.

Вправа 139. Списати, розставляючи пропущені розділові знаки. Пояснити вживання розділових знаків у реченнях. Указати частки, визначити з-поміж них формотворчі, заперечні та модальні.

Не шукав я до тебе ні стежки ні броду... Я для тебе горів український народі (В. Симоненко). Хай я не буду на вроду найкращий доля хай буде нелегка у мене тільки ж щоб був я таким же трудящим чесним та ніжним як ти моя нене (С. Тельнюк). Розкажіть розкажіть мені хмари: ви чого це тікаєте далі? (П. Тичина). Ми б не помітили хвиль колиб не зорі що відбиваються у воді (П. Гуріненко).

Нехай усміхнеться серце на чужині, хоч раз усміхнеться... (Т. Шевченко). Хай братерством, щирими трудами Україно воскресне! (І. Франко). Чому мені, Боже, ти крилів не дав? Я б землю покинув і в небо злітав... (М. Петренко). Голота не боїться ні дощу, ні болота. Не копавши криниченьки, водиці не пити. Та я ж думала, то сонечко сходить, аж то мій миленький по садочку ходить (Нар. творч.).

ПРИЙМЕННИК

Вправа 140. Прийменник – незмінна службова частина мови, що виражає:

- а) залежність іменника, прикметника, числівника, займенника від інших слів у словосполученні й у реченні;
- б) залежність іменника від інших слів у словосполученні;
- в) залежність самостійних частин мови від інших слів у словосполученні й у реченні.

Складними називаються прийменники, які об'єднують:

- а) два або три простих прийменники;
- б) кілька слів.

Вправа 141. Доповніть таблицю власними прикладами.

Уживання з відмінковими формами		
Відмінок	Прийменник	Приклад
Родовий	без	
	біля	
	від	
	для	

Знахідний	за крізь межи над	_____
Орудний	зі наді перед під	_____
Місцевий	у на об по	_____

Вправа 142. Доберіть до поданих прийменників синоніми, уведіть їх у словосполучення.

серед _____
 з _____
 в _____
 для _____
 біля _____
 крім _____

Вправа 143. Доповніть речення.

Прийменник вживаються при іменниках чи займенниках у непрямих відмінках: _____

До складних належать такі прийменники, які _____

Вправа 144. Перекладіть подані сполучення українською мовою.

Экзамен по украинскому языку _____

знать по газетам _____

по моей вине _____

по просьбе _____

по телефону _____

по собственному желанию _____

добрый по натуре _____

лекция по истории _____

Вправа 145. Складіть з поданими прийменниками речення. Укажіть, з якими стилями мовлення пов'язується їхнє використання.

За посередництвом, на відміну від, по відношенню до, на підставі, відповідно до, з метою.

Вправа 146. Доповніть речення.

Складні прийменники пишуться через дефіс, якщо _____

Складні прийменники пишуться разом, якщо _____

Вправа 147. Виберіть із поданих в дужках потрібний прийменник (підкресліть його).

а) (З, із, зі) ставу чулась ніжна пісня, мелодія лилась, як джерельна вода (З журналу)

б) Туман понад ставом стелився –

Був кожен листочок в росі,

В добрі, усміхнені лица –

(З, із, зі) мною віталися всі! (Г. Чубач)

в) О, як би хутко я не ішла,

Я не зустрінусь (з, із, зі) тобою (Г. Чубач)

г) Чого ти такий молодий пішов (в, у, ув) улани? (Г. Квітка-Основ'яненко).

Вправа 148. Побудуйте речення, увівши один із прийменників (непотрібні викресліть), потрібний для вираження відношень між дієсловами та іменником.

1) (Через, у зв'язку з, з причини) великими сніговими заносами, рух у горах припинився. 2) (З метою, для, у зв'язку з) посилення спортивної роботи необхідно провести медичний огляд учнів та скласти списки груп. 3) (Унаслідок, у зв'язку з, у силу) перегрівання на сонці може з'явитися слабкість, запаморочення. 4) (Щодо, з приводу, з) питання, яке розглядалося на зборах, хочу висловити деякі міркування. 5) Збори будуть проходити (за, протягом, упродовж) двох годин. 6) (Усупереч, незважаючи на, хоча й) висловлено сумнів ученицею, наша поїздка видається можливою.

Вправа 149. Прочитайте словосполучення, відредагуйте їх.

Упізнати за голосом _____
стати за командою _____
дізнатися за публікацією _____
дискутувати за темою _____
подати допомогу за домаганням _____
оцінити за листуванням _____

Вправа 150. Доповніть речення.

За морфологічною будовою прийменники поділяються на _____

У складних прийменниках кожен компонент пишеться _____

Вправа 151. Заповніть таблицю, використовуючи такі умовні позначки:

- 1 – прийменники пишуться разом;
- 2 – прийменники пишуться через дефіс;
- 3 – прийменникові сполучення пишуться окремо.

Речення	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

I. 1. Лише з/над хмар часом прилине Прощання з літом журавлиним (П. Тичина). 2. На вільний степ, як хмара з/поза хмари, без ліку йшло овечої отари (Я. Щоголів). 3. По/край вулиць поспішали дівчата (Т. Шевченко). 4. По/перед сонця списані промені. А по/заду – стовпи снігової куряви (Д. Павличко). 5. Ось стежка вибігла на гору, і я вже бачу, ідучи, над яром двір, по/серед двору горить багаття (О. Гончар). 6. Був лютий теплим під кінець І витікав налякано з/між стріхи (Г. Чубач). 7. Не/залежно/від ситуації, рішення приймалися оперативно (З газети). 8. Нема краще по/над мене та по/над полову свиню (Нар. тв.). 9. Уже чути, як гейкають люди, як сапають коні й одкидають землю по/зад себе копита (М. Коцюбинський). 10. Слідом/за Миколою в клас зайшло ще двоє школярів (З газети).

II. 1. У козацькому таборі, на/в/круг фортеці, копали шанці (Н. Рибак). 2. Він легко, по/при свій вік і огрядність, скочив у сідло (Н. Рибак). 3. Вигнала б з/перед очей і серця, як Григорія викинула (М. Стельмах). 4. А селяни вже по/біля воріт купами стояли (А. Головка). 5. У/напрямі/до Києва вишикувались чимало автомашин (З календаря). 6. Згідно/з наказом ректора всі студенти щороку проходять медогляд (З газети). 7. Не сунься, середа, по/перед четверга. 8. І з/під стоячого підшву випоре. 9. З такої страви ляжеш в/здвж лави. 10. Живуть по/між собою, як риба з водою (Нар. тв.).

Вправа 152. Запишіть правильно

Із/за паркану, з/по/між нас, по/над усе, в/супереч обставинам, на/в/круг лісу, на/випадок дощу, з/по/серед дня, з/під ковдри, з/за дерева, по/під парканом, у/здвж лісу, в/інтересах справи, по/між нами, по/серед дороги, по/при бажання, за/ради спокою, по/серед човна, із/за горизонту.

Вправа 153. Прочитати речення. Якими частинами мови є виділенні слова?

Мій *краю* прекрасний, розкішний, багатий! По діброві вітер виє, гуляє по полю, *край* дороги гне тополлю до самого долу. Гайдамаки встали, помолились, *кругом* мене стали, сумно, сумно, як сироти, мовчки похилились. *Кругом* хвилі, як ті гори: ні землі, ні неба (Т. Шевченко). Не промовить та могила, стоїть нежива; а *круг* неї степ широкий, як воля сама, ліг, простягшися в просторі, і *краю* нема... (Б. Грінченко). Гончарний *круг* – основне знаряддя для виготовлення гончарних виробів (З книги «Українська минувшина»). Сидить батько *кінець* стола, на руки схилився; не дивиться на світ Божий; тяжко зажурився. *Коло* його стара мати сидить на ослоні... (Т. Шевченко). Ой, зійди-зійди, ясен місяцю, як млиновеє *коло*! Тут казці *кінець*, а хто слухав – молодець (Нар. творч.).

Вправа 154. Знайти прийменники й однозвучні з ними слова, що належать до інших частин мови. За якими ознаками розрізнити прийменники та однозвучні з ними частини мови?

Розвивайся *край* дороги, дубе зелененький! Од'їжджає з України козак молоденький. Нема *краю* тихому Дунаю, нема впину вдовиному сину. А моя могила *край* синього моря, де була між нами тихая розмова! Мушко, мушко, стережися, павутини не торкай, бо як зловить павук клятий, буде, мушко, тобі *краї*! Багатії *кінець* стола, вбогі *край* порога. Як *кінь* скочив, Дунай перескочив, Дунай перескочив, *копита* невмочив, та ні *шаблі* кінця, ні свого молодця. Ой не ходи *коло* двору, не дражни моїх собак! Ти багатий, я біднячка, не до пари *птиці* рак. Ой я вийду за ворота, сама *сяду*, як сирота. Усі *дівки* в *колі* грають, мене к собі не приймають. Сидить Сава *коло* стола та *листоньки* пише, а Савиха *молодая* дитину колише. А я вже *більш* не дивую, чому *дівка* *красна*. *Коло* неї вчора рано впала зоря ясна (З народних пісень).

Вправа 155. Прочитати вислів М.В. Гоголя про українські пісні. Вказати в тексті прийменники. Письмово розібрати прийменники як частини мови за поданою в посібнику схемою.

Я не говорю докладно про вагу народних пісень. Це – народна історія, жива, яскрава, сповнена барв, істини. Весь запах, все сильне, юне буття народу виливається в народних піснях. Вони – надгробний пам’ятник минулого, більше, ніж надгробний пам’ятник. Камінь з красномовним рельєфом, з історичним написом – ніщо проти цього живого літопису, з-поміж сторінок якого звучить минуле

СПОЛУЧНИК

Вправа 156. Сполучник – незмінна службова частина мови, що вживається для з’єднання

- а) однорідних членів речення;
- б) однорідних членів речення і частин складного речення;
- в) слів у реченні.

Сполучники сурядності з’єднують

- а) однорідні члени речення;
- б) однорідні члени речення або рівноправні частини складного речення;
- в) рівноправні частини складного речення.

Вправа 157. Прочитайте текст, уставте пропущені букви, підкресліть сполучники, визначте їх вид.

Історію не можн... п...р...інакшими. А тому н...яка ідеологія не зможе н...коли вик...нути з м...нулого на́роду жодної сторінки, особливо ж тієї, котра пов...язуєт...ся з боро...бою за свободу й н...залежність. Наш... батьки й діди змагалися за волю України під пр...довічними символами, які передали у спад...ну синам. І ці святині – герб тризуб, синьо-жовтий прапор, гімн “Ще не вмерла Україна”, козац...кі клейноди – будуть і далі кликати до відродж...ння національної св...домості, до твор...ння нового

світлого життя. Доки т...че Дніпро в Чорне море, доти й будуть шануватися ці святині. Бо відродж...ння – це вив...д...ння невм...рущих ці...остей од витоків народу на рівень культури світової ц...в...лізації. І це сполуч...ння творить поступ уперед, знаменує новий етап розвою нації на генетичний зв...язок поколінь (В. Сергійчук).

Вправа 158. Прочитайте речення, визначте, у якому з них *що* виступає сполучником. Складіть речення, у яких би *що* виконувало в одному випадку функцію сполучника, а в іншому – сполучного слова.

1. Ґрунт – це складний комплекс, що становить основу функціонування агросистем (З підручника). 2. “Кожним словом, кожним променем думки, кожним боєм своїм живе в душі народу людина, що ім’я їй – Леся Українка”, – писав Олесь Гончар (З книги). 3. Але ж, мабуть, ми правди не зурочим, що світ вже так замішаний на злі, що як платити злочином за злочин, то як же й жити, люди, на землі? (Л. Костенко).

Вправа 159. Доберіть потрібний варіант сполучника, поданий у дужках, підкреслюючи його.

Великі сини (і, й) дочки народу вклали в українське слово свій розум (і, й) животворний дух, (і, й) воно на нових карбах історії здобуває, нарешті, у кінці двадцятого століття власну державість (Я. Гоян). (І, й) тридцять літ, (і, й) триста літ, зелені склавши крила, верба стояла край воріт (і, й) стиха говорила (В. Коломієць).

Вправа 160. Продовжіть речення, указуючи на причину того, про що йдеться в першій частині висловлювання, використовуйте при цьому сполучники підрядності.

1) Живе слово митця, почуте на літературному вечорі, справило значно сильніше враження, ніж його журнальні публікації

2) Твори Тараса Шевченка майже не друкувалися за життя поета в українській пресі _____

3) Я вже багато років передплачую журнал "Київ", _____

4) Напевно, ти ще не чув імені цього поета, _____

Вправа 161. Доповніть речення.

Сполучники поділяються на дві групи – _____

Сполучниками підрядності називаються _____

Вправа 162. Складіть речення з поданими сполучниками й однозвучними з ними сполученнями слів.

Проте – про те; щоб – що б; якщо – як що; зате – за те, якже – як же; тож – то ж.

Вправа 163. Прочитайте текст, поставте, де треба, розділові знаки, визначте функцію та стилістичне навантаження сполучника *і*.

І. Арфо серця мого! Люблю зажуру пісень твоїх і невмирущий оптимізм гумору твого і музику слів твоїх. Скарбе мій єдиний, з тобою я найбагатший і найдужчий у світі... Твердине моя і захисток і гордість і розрада в годину смутку! Люблю тебе і в гніві, коли ти клекочеш, як вулкан, і гримиш громами на ворогів і вбити можеш словом єдиним як блискавкою. Люблю твою ніжність, ласкавість, лагідність, коли ти одним-однісіньким словом зігріваєш, мов сонцем, і підносиш над хмари та між зорі і

повертаєш до діяння, до життя, наснаго моя і мудрий вічний учителю мій!
(С. Плачинда)

П. Мово рідна! Ти ж – як море – безконечна, могутня, глибинна. Котиш і котиш хвилі своїх лексиконів, а вони шумлять і дзвенять і б'ють у наші груди, мов хвилі морські – у берег.

Красо моя! У тобі мудрість віків і пам'ять тисячоліть і зойк матерів у годину лиху і переможний гук лицарів твоїх у днину побідну і пісня серця дівочого в коханні своїм і крик новонародженого; у тобі, мово, неосяжна душа народу – його щирість і щедрість, радощі й печалі, його труд і піт і кров і сміх і безсмертя його (С. Плачинда)

Тестування

На які групи поділяються підрядні сполучники?

- а) Причинові, часові, умовні, мети, еднальні;
- б) часові, умовні, мети, порівняльні, розділові;
- в) причинові, часові, умовні, мети, допустові, порівняльні, з'ясувальні;
- г) мети, допустові, порівняльні, з'ясувальні, часові;
- ґ) часові, умовні, причинові, еднальні, допустові, з'ясувальні.

Вкажіть, у якому рядку всі сполучники розділові.

- а) Через те що, чи...чи, проте, хай, і;
- б) ніби, чи, хоч, бо, для того щоб;
- в) або, чи, або...або, чи...чи, не то...не то;
- г) що, або...або, аби, ледве, але;
- ґ) як, то...то, оскільки, дарма, а.

У якому рядку всі сполучники сурядні?

- а) Аби, для того що, як, начебто, якщо;
- б) оскільки, що, щоб, й, та;
- в) а, але, теж, або, чи;
- г) бо, тому що, зате, хай, ні...ні;
- ґ) коли, тільки, ледве, проте, щойно.

У якому рядку всі сполучники складні?

- а) Щоб, немов, ніж, якби, раз;
- б) якщо, теж, також, бо, немовби;
- в) аніж, мовби, тобто, наче, хоч;

- г) начебто, цебто, щоб, буцімто, але;
- г) мовбито, немовбито, нечеб, проте, нібито.

На які групи поділяються сполучники сурядності?

- а) Протиставні, з'ясувальні, причинові, часові;
- б) єднальні, розділові, допустові;
- в) розділові, мети, умовні, порівняльні;
- г) єднальні, протиставні, мети;
- г) єднальні, розділові, протиставні.

У якому рядку всі сполучники пишуться разом?

- а) Про/те, для того/щоб, в міру того/як, не/зважаючи на те що, тому/що;
- б) що/б, за/те, немов/би, як/тільки, в/наслідок того що;
- в) ніби/то, а/би, через те/що, так/що, як/що;
- г) не/мов, не/мовбито, ніби/то, за/те, після того/як;
- г) начеб/то, не/наче, ніби/то, про/те, як/би.

У якому рядку всі сполучники пишуться окремо?

- а) Як/що, що/б, через/що, про/те, не/наче;
- б) як/тільки, не/мов/би, як/би, що/би, а/би;
- в) для/того/щоб, незважаючи/на/те/що, в/міру/того/як, з/того/часу/як, тому/що;
- г) у/зв'язку/з/тим/що, ні/би, так/що, в/наслідок/того/що, а/бо;
- г) За/те, наче/б/то, як/би, не/наче/б/то, в/наслідок/того/як.

З'ясуйте, у якому рядку всі сполучники належать до одного розряду за будовою?

- а) Тому що, не зважаючи на те що, для того щоб, через те що, як тільки;
- б) або, чи...чи, щоб, у зв'язку з тим що, то...то;
- в) коли б, якщо, і, ледве, хоч;
- г) оскільки, внаслідок того що, якщо, бо, але;
- г) поки, доки, коли, ледве, якби.

У якому рядку всі сполучники належать до одного розряду за значенням?

- а) Якщо, коли б, щоб, мов;
- б) хоч, незважаючи на те що, оскільки, для того щоб, а;
- в) у зв'язку з тим що, оскільки, тому що, через те що, бо;

- г) якби, аби, тільки, ледве, тому що;
- г) щойно, ледве, дарма що, або, поки.

ТРЕНУВАЛЬНІ ВПРАВИ

Варіант 1

(кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал, максимальна кількість балів – 60)

I. Завдання з вибором однієї правильної відповіді.

1. Позначте правильне твердження:

- а) Іменники життя, повітря, листя вживаються тільки в однині;
- б) Іменники злива, грім, колосся мають форму однини та множини;
- в) Іменники гілля, двері, окуляри вживаються тільки в множині;
- г) Іменники насіння, хитрощі, Альпи вживаються тільки в множині;
- д) Іменники коріння, людина, свято мають форми однини та множини.

2. Позначте рядок, у якому всі іменники в орудному відмінку однини пишуться з подвоєнними приголосними:

- а) емаль, далеч, жовч;
- б) акварель, тінь, мудрість;
- в) мазь, вісь, суміш;
- г) мигь, суть, скатерть;
- д) розповідь, папороть, область.

3. Позначте рядок, у якому всі іменники мають однакове закінчення:

- а) розвозили по школа..., понесли батька..., плавали по моря...;
- б) допомогли сусіда..., ходили по музея..., бігали по клумба...;
- в) порадили людя..., блукали по ліса..., рахували по пальця...;
- г) гладили по щока..., віддали сестра..., читала по склада...;
- д) ходили по магазина..., лазив по дерева..., гуляли по вулиця...

4. Позначте рядок словосполучень, у яких усі відносні та присвійні прикметники вжито в значенні якісних:

- а) барвінкові очі, малиновий сік, кам'яна огорожа;
- б) залізна воля, солодкий голос, скляний посуд;
- в) бузкова сукня, медові очі, ведмежа послуга;
- г) оксамитові брови, золотий годинник, вовчі закони;
- д) сонячний погляд, лимонна хустка, лисяча посмішка.

5. Позначте рядок прикметників, які вжито у формі найвищого ступеня порівняння:
- а) найдрібніший, якнайкоротший, найменш прийнятний;
 - б) найбільш урожайний, абсолютно правильний, найлегший;
 - в) найсолодший, зовсім темний, найбільш тривалий;
 - г) найбільш складний, дуже небезпечний, найвибагливіший;
 - д) якнайдовший, надзвичайно важливий, найбільш популярний.
6. Позначте рядок, у якому всі числівники кількісні:
- а) дванадцять, четвертий, тридцять шість;
 - б) сімсот двадцять, сорок один, тринадцятий;
 - в) дві тисячі, вісімдесятий, триста;
 - г) сто другий, двісті вісім, чотирнадцять;
 - д) двадцять, вісімсот сорок, дванадцять.
7. Позначте рядок, у якому кількісні та порядкові складені числівники вжито у правильних відмінкових формах:
- а) двомастами шістдесятьома, трьохсот сімдесят восьмим;
 - б) чотирьохсот вісімдесятьох сімох, п'ятсот десятьох;
 - в) семистами тридцятьома чотирма, шістсот двадцять другим;
 - г) восьмистам сорока сімом, чотиреста сімдесят четвертого;
 - д) на дев'ятистах вісімдесятьох шістьох, сімисот тридцять.
8. Укажіть збірний числівник:
- а) два; б) другий; в) обидва; г) сто; д) півтора.
9. Укажіть ряд займенників:
- а) те, ці, але, всі;
 - б) їх, ви, чий, там;
 - в) ним, я, ніщо, ту;
 - г) він, ми, це, тут;
 - д) вас, усім, десь, щось.
10. Позначте рядок займенників, кожен з яких змінюється так само як прикметник:
- а) чийого, самим, скількох;
 - б) котрий, ніякий, такого;
 - в) деякого, нікого, іншого;
 - г) абичийого, кожним, тобою;
 - д) усьому, чиїмсь, декому.

II. Завдання з вибором трьох правильних відповідей.

1. Позначте рядки, у кожному з яких рід іменника визначений правильно:
 - а) купе (с.р.), безе (с.р.), шимпанзе (с.р.);
 - б) видовисько (с.р.), дівчисько (ж.р.), вовчисько (ч.р.);
 - в) деталь (ж.р.), вермішель (ж.р.), рояль (ч.р.);
 - г) ткаля (ж.р.), роззява (спільний р.), трудяга (спільний р.);
 - д) городище (с.р.), згарище (с.р.), вовчище (ч.р.);
 - е) нянька (ж.р.), плакса (ж.р.), невдаха (ж.р.).
2. Позначте рядки, у яких всі іменники у формі родового відмінка однини мають закінчення *-а (-я)*:
 - а) водій автомобіл., не вистачає літр., кордони Ізраїл.;
 - б) не було документ., кабіна трактор., отвір капіляр.;
 - в) не поставив дефіс., біля роял., більше кілограм.;
 - г) площа прямокутник., колір прапор., приїхав з Кіровоград.;
 - д) вісь глобус., довжина діаметр., читання текст.;
 - е) слизова шлунк., музеї Стокгольм., учень лице...
3. Позначте словосполучення, у яких правильно вжито форми прізвища, імені та по батькові:
 - а) зустрілися із Шусь Іваном Петровичем;
 - б) Попросити Кубрака Анатолія Вікторовича;
 - в) Підписано Кравченком Іваном Олексійовичем;
 - г) домовилися з Іванець Петром Олександровичем;
 - д) довірили Коваль Віктору Васильовичу;
 - е) видали Соломасі Павлу Івановичу.
4. Позначте рядки прикметників, кожен з яких пишеться через дефіс:
 - а) (гірсько)лижний, (українсько)німецький, (вічно)зелений;
 - б) (темно)червоний, (науково)дослідний, (хіміко)біологічний;
 - в) (кисло)солодкий, (північно)східний, (легко)атлетичний;
 - д) (хлібо)булочний, (військово)морський, (жовто)гарячий;
 - д) (науково)технічний, (м'ясо)молочний, (фізико)математичний;
 - е) (санаторно)курортний, (жовто)блакитний, (спортивно)оздоровчий.
5. Позначте рядки словосполучень, у яких у закінченнях прикметників на місці пропуску пишеться *-і*:
 - а) тремтяч..ми руками, пекуч..х ран, вужч.. смужки;
 - б) гаряч.. сльози, на вищ..й сходинці, у заяч..й хатинці;

- в) товщ.. дерева, колюч.. стебла, на родюч..й землі;
- г) блискуч.. іграшки, у мишач..й нірці, дорожч.. парфуми;
- д) колюч..х троянд, до гаряч..х страв, найкращ.. побажання;
- е) найвіажч.. пакунки, нижч.. кущики, дівоч..х таємниць.

б) Позначте числівники, у яких пишеться **-ь**:

- а) вісім..надцять;
- б) віс..ох;
- в) чотир..мастами;
- г) дев'ят..сот;
- д) тридцят..ох;
- е) шість..ма.

7. Укажіть рядки, в яких словосполучення побудовано правильно:

- а) десятеро курчат, двоє хлопчиків, троє учениць;
- б) двоє окулярів, п'ятеро цуценят, троє вікон;
- в) четверо ножиць, двоє учнів, шестеро мавпенят;
- г) двоє дверей, троє сестер, четверо ведмежат;
- д) семеро хлопців, троє саней, четверо кошенят;
- е) троє ягнят, четверо медсестер, двоє куховарок.

8. Позначте рядки займенників, кожен з яких змінюється лише за відмінками:

- а) свого, за тим, декого; б) собою, хто-небудь, на комусь; в) ніщо, абикому, чомусь;
- г) із себе, хтозна-скільки, ким-небудь; д) будь-хто, абиякого, ні з ким;
- е) кому, чийогось, наш.

9. Позначте словосполучення з особовими займенниками III особи однини:

- а) познайомилися з ним, завітали до нього, подарували їй;
- б) почули від неї, виправдовувалися перед ним, віддали йому;
- в) летів над ними, гостювали в неї, зустріли його;
- г) відвідали його, пообідали з нею, поставили в її кімнаті;
- д) говорили про нього, знайшов її, попередив його;
- е) відібрали в нього, лікували його, її очі.

10. Позначте речення, у яких ужито відносні займенники:

- а) Хто буде сьогодні черговим?
- б) Я здогадалась, який подарунок ви принесли;
- в) Кого ти зможеш випередити?
- г) Я не знаю, котра зараз година.

д) Яким маршрутом ви рухались?

е) Вона знає, хто надіслав їй квіти.

11. Позначте складні речення із сурядним зв'язком між частинами:

а) Лише птахи кружляють над безмежжям просторів, та інколи висуне голову з густої трави сагайдак чи руда гостроморда лисиця;

б) У розлогому полумиску долини, що по самі вінця затік сонцем, колобродиться, вирує ярмарок;

в) А як хто розсердиться або заплаче, так і штовхана може дасть;

г) Були падіння, злети, гіркі поразки та перемоги, але дорога була пряма й правдива;

д) Перо тремтить у моїй руці, а моя думка сполохано кружляє широкими просторами;

е) То тільки здавалося мені, ніби я плив життєвою рікою.

III. Завдання на встановлення відповідності.

1. Укажіть відповідність між назвою та правилом уживання великої літери:

а) усі слова пишуться з великої літери;

б) з великої літери пишеться перше слово;

в) з великої літери пишеться друге слово;

г) усі слова пишуться з малої літери.

1. (Х,х)арківський (Н,н)аціональний (У,у)університет;

2. (О,о)рганізація (О,о)б'єднаних (Н,н)ацій;

3. (П,п)ланети (С,с)онячної (С,с)системи;

4. (К,к)иївські (В,в)улиці;

5. (Н,н)ародний (А,а)ртист (У,у)країни.

2. Укажіть відповідність між числівником та його характеристикою:

а) кількісний у родовому відмінку;

б) порядковий у давальному відмінку;

в) кількісний в орудному відмінку;

г) порядковий у місцевому відмінку.

1. вісімдесятьома шістьома;

2. сто третьому;

3. у дев'яносто четвертому;

4. шістсот дванадцятого;

5. сімдесятьох сімох.

VI. Текст і завдання до нього.

1. (1) Найбільше мене дивувала і вабила сосна. (2) Ласкава доля вготувала їй місце на південній стороні. (3) Отож золотилась і пишалась вона на всю околицю. (4) Ця сосна обігнала на метрів тридцять-сорок усіх своїх ровесниць. (5) І досі вона стоїть у моїй уяві такою, якою побачив уперше, до якої звук у дитячому віці. (6) Можливо, та сосна ввійшла в моє життя і поселилась в якихось там клітинах мозку. (7) З її вершини я вперше в житті заглянув у свою долю, побачив ту велич і красу, яка стала в моєму житті вирішальною.

(За Ю. Збанацьким)

- а) укажіть речення, у яких ужито присвійні займенники;
- б) укажіть речення, в яких займенники виконують роль підметів;
- в) укажіть речення, у яких ужито відносні займенники.

Варіант 2

(кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал, максимальна кількість балів – 60)

I. Завдання з вибором однієї правильної відповіді.

1. Позначте рядок іменників, кожен з яких у давальному відмінку однини має закінчення *-еві*:

- а) товариш, аптекар, столяр;
- б) лікар, санітар, одержувач;
- в) слюсар, спостерігач, Ігор;
- г) читач, муляр, ковзаняр;
- д) кухар, доповідач, звір.

2. Позначте рядок, у якому всі іменники в орудному відмінку однини мають закінчення *-ею*:

- а) огорожа, машина, голова;
- б) гуща, тисяча, їжа;
- в) пісня, дорога, каша;
- г) яблуня, вежа, стіна;
- д) мережа, тиша, хата.

3. Позначте речення, у якому прикметник виконує синтаксичну роль означення:

- а) Над нами безхмарне небо;
 - б) Сьогодні вітер сильний, поривчастий;
 - в) Привітання від сина найдорожче й найприємніше;
 - г) Кошеня було зовсім маленьке;
 - д) Результати дослідів можуть бути несподіваними.
4. Позначте речення, у якому вжито прикметник у формі вищого ступеня порівняння:
- а) Цього разу ти написав контрольну значно краще;
 - б) Влітку птахи співають голосніше;
 - в) Треба висловлюватись лаконічніше;
 - г) Це завдання набагато складніше за інші;
 - д) Спробуй підстрибнути вище.
5. Позначте рядок географічних назв, від яких можна утворити прикметники, що закінчуються на *-ський*:
- а) Ужгород, Прага, Запоріжжя;
 - б) Карпати, Кіровоград, Кривий Ріг;
 - в) Миргород, Петербург, Збараж;
 - г) Париж, Буг, Дрогобич;
 - д) Сиваш, Красноград, Волноваха.
6. Позначте речення, у якому вжито числівник:
- а) Козацька сотня розтанула в п'їтмі;
 - б) У спартакіаді взяли участь сто учнів;
 - в) З-поміж альпіністів лише одиниці змогли подолати цей маршрут;
 - г) Четвірка друзів вирушила в мандрі;
 - д) На майже голих гілках висіло з десятків останніх яблук.
7. Позначте рядок числівників, кожен з яких змінюється за родами, числами та відмінками:
- а) дванадцятий, тридцять четвертий, сім тисяч;
 - б) одинадцятий, двадцять сьомий, десять;
 - в) тридцятий, вісімдесят один, семисотий;
 - г) шістдесятій, сорок третій, сотий;
 - д) трьохсотий, вісімнадцятий, тисяча двісті.
8. Позначте речення, у якому вжито присвійний займенник:
- а) Друзі привітали її з днем народження;
 - б) Вперше я побачив її на концерті;
 - в) У змаганнях брали участь і його учні;
 - г) Холод змусив їх добувати вогонь;
 - д) Батько повів його до спортивної секції.

9. Позначте речення, у якому вжито особовий займенник II особи множини:

- а) Бабуся багато розповідала про вас;
- б) Треба обов'язково їм допомогти;
- в) До станції від нас три кілометри;
- г) Якимось пощастило нам уполювати зайця;
- д) Трапилася з нами весела пригода.

10. Позначте рядок займенників, які пишуться через дефіс:

- а) (який)небудь, (хтозна)що, (будь)кому;
- б) (скільки)небудь, (будь)чийми, (аби)який;
- в) (казна)чим, (де)хто, кому(сь);
- г) на(чому)небудь, (ні)кого, (аби)чим;
- д) чийми(сь), від(будь)кого, (ні)якого.

11. Укажіть складне речення, одна із частин якого – неповне речення:

- а) Сонце вже сховалося, зі сходу наповзають тихі сутінки, рівно куриться димок на погоду;
- б) Перед ним відслонилося море, і було воно фосфорично осяяне, мерехке, повне німого руху й трепету;
- в) Там вогко, сіно пахне цвіллю;
- г) А довкіл, ні в лісі, ні на річці ані лялечки, тільки луна котиться;
- д) Шибки, мов у пропасниці, тремтять від ревиська моторів, і стіни так само вібрують.

12. Укажіть складнопідрядне речення, в якому засобом зв'язку є сполучник:

- а) А я дивлюсь на розпатлані дерева в саду, на віхті туману, що плутаються між їхніми кронами;
- б) Я дивився й слухав цю осінню картину, що мала заворожуючий зоровий та звуковий ряд і поволі ступав схилом яру⁴
- в) Звідси добре було видно поле, смужку зрізаних соняшників під горою і ліс, що вже починав жевріти;
- г) Твоя душа готова вмістити в собі все, що вміщає в собі душа Княжої гори;
- д) Йому думалося, що сьогодні у їхній хаті не світитиметься.

II. Завдання з вибором трьох правильних відповідей.

1. Позначте рядки, у яких рід незмінюваного іменника визначений правильно:

- а) Висота Кіліманджаро (ж.р.) 5895 метрів над рівнем моря;
- б) Вулиці Осло (ч.р.) сяють вогнями реклами;
- в) Мандрівники пливли вниз по Міссісіпі (с.р.);
- г) Уряд Перу (с.р.) виступив із заявою;
- д) На вулицях Делі (с.р.) можна побачити людей у національних костюмах;
- е) Альпіністи подолали складний підйом на Юнгфрау (ж.р.).

2. Позначте рядки, у яких усі іменники пишуться з *не* разом:

- а) сильний (не)жить, сірий, та (не)вовк;
- б) надворі (не)года, це (не)щастя, а горе;
- в) мучились козаки в (не)волі, трапилось (не)щастя;
- г) відчути (не)нависть, це прийшла (не)сестра;
- д) сказати (не)правду, усунути (не)безпеку;
- е) він (не)вдаха, відчувати (не)спокій.

3. Укажіть рядки прикметників, у кожному з яких пишеться *-нн-*:

- а) напруже..ий, щоде..ий, змі..ий;
- б) сті..ий, тума..ий, звіри..ий;
- в) нерівня..ий, буде..ий, бездога..ий;
- г) дерев'я..ий, нужде..ий, не збагне..ий;
- д) окраї..ий, притама..ий, числе..ий;
- е) широче..ий, бездо..ий, невблага..ий.

4. Позначте речення, які не потребують редагування:

- а) У долинах річок клімат більш сприятливіший для землеробства;
- б) Задача розв'язана самим простим способом;
- в) Цей вид спорту найбільше травматичний;
- г) Він поділився зі мною найзаповітнішою мрією;
- д) У червні ночі найкоротші;
- е) Треба знайти найбільш зручний час.

5. Позначте рядки прикметників, у яких на місці пропуску пишеться *-е-* :

- а) уважн..нький, турботл..вий, вузес..нький;
- б) чорняв..нький, тонес..нький, грайлив..нький;
- в) зеленес..нький, задумл..вий, посушл..вий;
- г) дрібне..нький, сувор..нький, хоробр..нький;
- д) ввічлив..нький, розумн..нький, ріднес..нький;
- е) страшне..нький, білес..нький, зворушл..вий.

6. Позначте рядки, де в усіх випадках на місці пропуску слід писати *-и* :

- а) три кілограм., два комп'ютер., три з половиною гектар.;
- б) два пакет., три кілометр., чотири з половиною центнер.;
- в) чотири портрет., два словник., півтора контейнер.;
- г) два глобус., три предмет., нуль цілих і три десятих відсотк.;
- д) три човн., чотири атлас., дві цілих і три десятих сантиметр.;
- е) обидва керівник., три з чвертю літр., двадцять чотири ящик..

7. Позначте словосполучення, у яких іменник вживається із значенням *-ів* :

- а) кілька (апельсин);
- б) десять (акварель);
- в) двадцять сім (кілограм);
- г) тридцять (гектар);
- д) багато (подорож);
- е) п'ять (громадянин).

8. Позначте рядки складних слів, кожне з яких пишеться разом:

- а) (дво)тисячний, (три)мільйонний, (чотириста)десятий;
- б) (півтора)метровий, (триста)перший, (тридцяти)тисячний;
- в) (сто)кілограмовий, (семи)сотий, (двісті)восьмий;
- г) (шести)мільярдний, (двадцяти)кілограмовий, (вісімдесяти)річний;
- д) (сімдесяти)кілометровий, (двадцяти)тонний, (сорока)тисячний;
- е) (восьми)гранний, (три)добовий, (сорока)(семи)мільйонний.

9. Позначте рядки займенників, які належать до одного й того самого розряду:

- а) цей, комусь, того; б) всього, кожним, саму; в) іншого, жодній, усьому;
- г) щось, будь-чому, абиякого; д) який, чиїм, ніякого; е) тебе, вами, тим.

10. Позначте речення, в якому зворотний займенник *себе* вжито в родовому відмінку:

- а) Дуже важливо мати повагу до самого себе;
- б) Цими травами він вилікував себе;
- в) Син даремно намагався заспокоїти себе;
- г) Він любить тільки себе;
- д) Я взяв ці книжки для себе;
- е) Після роботи він звичайно їде до себе в село.

III. Завдання на встановлення відповідності.

1. Укажіть відповідність між рядком займенників та розрядом:

- а) особові;
- б) означальні;
- в) неозначені;
- г) заперечні.

1. ніякий, нічим, ні в кого;

2. цей, таку, тих;

3. іншого, всіма, самим;

4. тобі, вами, мене;

5. декому, абиким, чийогось.

2. Укажіть відповідність між прикметником та його морфологічною характеристикою:

а) відносний, називний відмінок множини;

б) якісний, називний відмінок множини;

в) відносний, знахідний відмінок множини;

г) якісний, знахідний відмінок множини.

1. Стерня коле босі ноги, аж на плач збирається Хариті.

2. Зінько з Іваном половили бусурманських коней, узяли в поводи, рушили до бекета..

3. Було це в лісах над Сулою, де дзвінко булькають у воду важкі жолуді.

4. Посипалися зрадницькі кулі на послів Хмельницького.

5. Схоже, що ті зарослі повели свій родовід від віковичних пралісів.

VI. Текст і завдання до нього.

1. (1) Цей зубр був немолодий. (2) Він пам'ятав, як умирав його батько – вожак великого табуна. (3) Як звичайно, їх вислідили собаки. (4) Задзвякотіли, зняли лемент. (5) Його батько відігнав зубрих з дітьми. (6) Він стояв чолом до стрільців, поки його не поцідили в око. (7) Табун утікав і розсіювався. (8) Коли куля зачепила й друге око, батько почав відступати й наткнувся на свою зубриху. (За Б. Харчуком)

а) укажіть речення, у яких є іменники в знахідному відмінку однини;

б) укажіть речення, у яких є іменники – назви істот;

в) укажіть речення, у якому є іменник, що вживається тільки в однині.

Варіант I

I		II.		III.		IV.
1-а	6-д	1-в,г,д	7-б,в,д	1. а-2	2. а-5	а-4,5,6,7
2-в	7-г	2-б,в,г	8-б,в,г	б-1	б-2	б-3,5,7
3-д	8-в	3-б,в,е	9-а,б,д	в-3	в-1	в-5,7
4-в	9-в	4-б,д,е	10-а,д,е	г-4	г-3	
5-а	10-б	5-б,в,г	11- а,г,д			
		6-б,д,е				

Варіант II

I.		II.		III.		IV.
1-в	7-г	1-а,д,е	6-а,б,е	1.а-4	2. а-4	а-4,6,8
2-б	8-в	2-в,д,е	7-а,в,г	б-3	б-3	б-1,2,3,5,6,8
3-а	9-а	3-в,д,е	8-г,д,е	в-5	в-2	в-4
4-г	10-а	4-г,д,е	9-б,г,е	г-1	г-1	
5-д	11-г	5-б,г,д	10-а,д,е			
6-б	12-д					

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Сучасна українська літературна мова: підручник* / А.П. Грищенко, Л.І. Мацько, М.Я. Плющ [та ін.]. 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Вища шк., 1887. – 493 с.
2. *Козачук Г.О. Українська мова для абітурієнтів: навч. посіб.* / Г.О. Козачук. – 3-тє вид., стер. – К.: Вища шк., 2001. – 272 с.
3. *Мацько Л.І. Українська мова: навч. посіб.* / Л.І. Мацько, О.М. Мацько, О.М. Сидоренко. – К.: Либідь, 1998. – 416 с.
4. *Словник української мови: в 11-ти т.* К., 1970 – 1980. Український правопис. 4-те вид. К., 1994.
5. *Словник труднощів української мови* / за ред. С.Я. Єрмоленко К., 1989.
6. *Українська літературна вимова і наголос.* К., 1989.
7. *Ющук І.П. Практикум з правопису української мови* / І.П. Ющук. – К.: Рад. шк., 1989. – 288 с.

ЗМІСТ

<i>Передмова</i>	3
Іменник	4
Прикметник	13
Числівник	18
Займенник	23
Дієслово	26
Безособові дієслова на -но, -то	32
Дієприкметник	34
Дієприслівник	43
Прислівник	54
Частка, вигук	64
Прийменник	69
Сполучник	75
Тренувальні вправи	80
<i>Список літератури</i>	91

Навчальне видання

БОГОСЛАВЕЦЬ Любов Петрівна
КУЗЬМИЧ Марія Олександрівна
ЧЕРІПКО Сергій Іванович

УКРАЇНСЬКА МОВА
МОРФОЛОГІЯ

Практикум

2-е видання, стереотипне

В авторській редакції

Підп. до друку 11.04.11. Формат 60x84/16. Папір офс.
Офс. друк. Ум. друк. арк. 5,35. Обл.-вид. арк. 5,75.
Тираж 200 пр. Замовлення № 71-1.

Видавець і виготовлювач
Національний авіаційний університет
03680. Київ – 58, проспект Космонавта Комарова, 1

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 977 від 05.07.2002